חסידות · ר' צדוק הכוהן

ספר הזכרונות

רבי צדוק הכהן רבינוביץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספר הזכרונות

רבי צדוק הכהן רבינוביץ

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-הזכרונות/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

א 4
ב 14
ג 15

אצבי"ה. בשכבר הימים עברו בימי עלומיי החלותי לסדר קונטרוס קראתיו **ספר הזכרונות** מסודר על המצות, כפי סדר חיבור הרמב"ם להיות לזכרון בין עיני מה שהוא ראוי לכל אחד לזכור מהם מה שהוא חובת גברא לשמור ולעשות ולקיים, וכתבתי אז איזה קונטריסים ואחר שבתתי ממלאכתי, ואחר זמן לסיבה ידועה אצלי קבלתי עלי בל"נ לבצע מלאכת ס' הזכרונות ואולם לאשר לא יכולתי עשוהו אז לשעתו מכמה סבות שוב אחר הימים נשכח מלבי עד עתה אשר התעוררתי בהתעוררת אלקי לקיים נדרי בזה, והמקום ב"ה יהי' בעזרי להחל ולסיים, לשמור ולעשות ולקיים, ככל אשר עם לבבי באמת:

א

מצות אמונת האלקות לדעת הרמב"ם (בסהמ"צ מ"ע א' ובריש הל' יסוה"ת) הוא מצות עשה דאנכי וגו', והוא להאמין שיש שם מצוי הממציא כל הנמצאים כו', ובסמ"ק הוסיף שהוא המנהיג כו' והיא אמונת ההשגחה וזה בכלל סיום הכתוב אשר הוצאתיך וגו', וסמ"ג הוסיף שנותן התורה הוא אשר הוציאנו וגו', והיינו דאנכי ר"ל המגיד לכם דברי התורה ויכלול עם זה אמונת תורה מן השמים ג"כ, והנה כל אלו אמונות עקריות ולא יצוייר איש יהודי זולת זה, ולהיותן עיקר הכל לא מנו זה בה"ג ורמב"ן באמרם שזה עיקר ולא מצוה פרטית, ועמ"ש לקמן סימן ג' שהוא מחלוקת תנאים חכמי הזוהר, ובאמת בלאו הכי אין שייך ציווי באמונת העיקר כי אם לא יאמין בעיקר מציאות השם או נתינת התורה הלא לא ישמע לציווי, ואם ראוי למנות הוא על אמונת ההשגחה ושהוא המנהיג ונותן שכר ועונש וכיוצא מפרטי ענייני ההשגחה וזה טעם אלקיך מנהיגך, והנה מי שלא יעמיק בענין יחשוב שמצוה זו אין צריך להזכירה כי כל ישראל מאמינים בני מאמינים, אולם אע"פ שזה אמת בעצם האמונה בלב עכ"ז בענין היציאה לפועל במעשה במה שנוגע לגוף אנו רואים נגד זה, וכידוע ג"כ מ"ש בחובת הלבבות [ריש שער הבטחון] מתשובת המגוש לאותו פרוש פעלך סותר את דברך, ובמשנה [סוף סוטה] משחרב בהמ"ק פסקו אנשי אמנה ובגמ' שם [מ"ח סע"ב] אלו בני אדם המאמינין בהקב"ה פירש"י בוטחין בו לוותר ממונם לנוי הידור מצוה ולצדקה ולהוצאת שבת ויו"ט, והנה באמת זה קצת לנחמה לנו מ"ש שפסקו כו' כבר משחרב ביהמ"ק, אבל לא חלילה שפסקה אמונה לגמרי מישראל ח"ו לא תהא כזאת בישראל וכבר בא חבקוק והעמיד כל התורה כולה על אחת צדיק באמונתו יחי' כמ"ש בסוף מכות], וזה כל עסק האדם בעוה"ז שכל מצות התורה כולה מכוונים להגיע למטרה זו ואמרו דבזכות האמונה בני ישראל נגאלים, (מכילתא

שמות) אבל תואר השם אנשי אמנה ובלשון הכתוב אמונים לא יבוא אלא על השלם באמונתו לגמרי עד שבכל פעולותיו לא ימצא דבר מנגד לזה, והנה כל הני דנקט רש"י ידמו מקצת בני אדם כי כבר יוכלו על זה וכ"ש הפזרנים בטבע, אבל לדעתי מה שתלו זה בחורבן ביהמ"ק נראה כי הוא עיקר הגורם להיות אין לך יום שאין קללתו כו' בעוה"ר, (סוטה מ"ט וע"כ באמת אי אפשר לוותר כל כך בשלימות כי שלימות הוויתור לצורך מצוה אין לו שיעור, ובהידור מצוה אמרו בפ"ק דב"ק (ט' ע"ב) עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה, א"כ הבוטח ומאמין בהש"י באמת יתן כל ממונו לנוי מצוה, וכן לצדקה באושא התקינו המבזבז כו' (כתובות נ' ע"א) וזהו אחר החורבן שראו שהמבזבז אפשר שישאר עני ומדוכא בעניות המעביר על דעת קונו, אבל מקודם זה כבר היו מבזבזין כל ממונם ג"כ כי רק כשמגיע עד חיי נפש אמרו (ב"מ ס"ב ע"א) חייך קודמין, וגם לאחר התקנה לפי דעת רמב"ם [בפירוש המשניות ריש פאה] למדת חסידות אין לו שיעור, והיינו למי שהוא שלם באמונתו שלא לדאוג דאגת מחר ושלא ירעיב ד' נפש צדיק והתקנה היתה לכלל העם שאין אנשי אמנה כל כך, וכן בהוצאת שבת ויום טוב שאמרו בביצה (ט"ז ע"א) שהוא חוץ ממזונותיו הקצובין, המאמין באמת בהש"י כבר יארע לו שיוותר כל אשר לו, וזה פסק משחרב בהמ"ק שאין ההשגחה גלוי' כ"כ עד שתקנו חכמים שלא לבזבז יותר מחומש, ובזה לא יתפאר אדם כמעט בזמן הזה שיהי' הנקל בידו לבזבז כל רכושו ואם יהיה הון רב כדי לקיים מצות על ידן, ואמנם אעפ"י שאנשי אמנה באמת פסקו עדיין לא בטלה השתדלות האדם באמונה כפי המדריגות שיוכלו להשיג גם בזמן הזה יימוד עצמו בענין ויתור הממון בשביל מצוה מה שהוא צריך עכ"פ לוותר, כפי חוזק אמונתו בהש"י כך יהי' הנקל בעיניו הויתור הממון, ואפי' מי שהוא קמצן בטבעו ע"י השתקעות האמונה הגמורה בלבו שהש"י מנהיג הכל והכל: **ואמרו** עוד שם בסוטה מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה, ודקדקו בזה מקטני אמנה לא שאינו מאמין כלל ח"ו דכל ישראל מאמינים בני מאמינים אלא שהם במדריגה קטנה באמונתם, ואע"פ שאמרו על זה במנחות (ק"ג ע"ב) והיו חייך תלואים לך מנגד זה הלוקח מן הפלטר דקרינן בי' ולא תאמין בחייך, הנה זה ג"כ מצד הקללה עצמה ומשחרב ביהמ"ק שפסקו אנשי אמנה, ומ"מ לשון הכתוב ולא תאמין בחייך לא שלא יאמין בהש"י ח"ו דיהיב חיי ויהיב מזוני, רק שאחר חורבן רואה ח"ו חייו כאלו מופקרים והיינו שחושב שח"ו העון גורם העדר ההשגחה ואינו מאמין בעצמו שהש"י ישגיח גם עליו להטיב לו וזה ג"כ נקרא קטני אמנה, וז"ש שם קטנות שהיתה בהן כו' ר"ל שהם קטנים בעיני עצמן, כי באמת האדם צריך להאמין דהגם שחרב ביהמ"ק

והעונות גרמו מה שגרמו עכ"ז לא פסקה השגחתו ית' מאתנו אפי' רגע א' וכמ"ש פ"ק דחגיגה (ה':) עוד ידו נטוי' עלינו, ובפ' מי שמתו [כ"ד רע"ב] המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה ע"ש ברש"י שחושב שאין הקב"ה עונה לחש, ובודאי אין דבריהם לפתאים החושבים שקול נמוך לא ישמע וקול גבוה קצת ישמע, אבל הכונה מקטני אמנה בעצמו ע"ד שנתבאר שאין מאמין שתפלתו מתקבלת אחר שרואה שמתפלל בכל יום ולא נענה כלום, דבר זה צריך אמונה גדולה שאע"פ שאינו רואה קבלת תפלתו ועשיית רצונו עכ"ז יאמין שהש"י שומע תפלת כל פה ולא שיקץ ענות עני במעשים ובדעת ג"כ ואע"פ שלא נגלה זה, וע"ד שאמרנו להאמין גם עכשיו השגחתו ית' על כל אחד מישראל רק לטוב אע"פ שהנראה היא להיפך ח"ו והשמעת הקול בתפלה היא בא מצד התעוררות הלב מצד העדר האמונה בתפלתו שפועלת, ורגשות זה גורם פעולת השפתים בהשמעות הקול שיחשוב אולי זה יעורר רחמים יותר כידוע, אבל באמת צריך להאמין שהש"י שומע תפלת כל פה ועונה לחש כל אחד כפי מה שהוא כי לא בזה וגו', ודברים אלו עיקר גדול בהתחזקות האמונה להאמין שהש"י משגיח עליו עם קטנות מדריגתו כמו שהוא משגיח על הגדול שבגדולים כי לפניו הכל שוים וכל קטנות האמונה בא ע"י הייאוש בעצמו, ועכ"פ ממ"ש יתבונן האדם עד כמה גדולה מדריגת האמונה השלימה וכמה שקידה צריך להשריש בלבו אמונה שלימה, ואע"פ שבאמת כל אחד מישראל מאמין באמיתות השגחתו ית' וכל פרטי עיקרי האמונה, מ"מ אינו עדיין מושרש בלב להיות נגלה כן ע"י כחות הפעולה היוצאים מן הלב שלא תשכח ממנו אמונה זו לעולם:

והבטחון שזכרנו שמי שאינו בוטח הוא מקטני אמנה הוא ענף מאמונת ההשגחה, והוא עיקר גדול שפרטיו מרובים והאריך בו בחוה"ל, והנביאים ציוו מאד על זה בכמה מקומות בטח בד' בטחו בד' והזהירו אל ההיפוך אל תבטחו בנדיבים וגו' ארור הגבר אשר יבטח וגו' בשר זרועו, ויראה לי שבתורה בא על הענין הזה ביחוד ג"כ מצות עשה במק"א, והוא מ"ש [דברים ח'] וזכרת את כל הדרך וגו' למען ענותך וגו' ויענך וירעיבך וגו' למען הודיעך כי לא על הלחם וגו' על כל מוצא פי ד' וגו', יראה שענין מצוה זו הוא הבטחון לעני בעניו בתכלית העוני שאין לו מה לאכול יש לו לזכור ממה שעשה לישראל במדבר כן למען וגו' שיגיע לשלימות האמונה בהשגחה שהכל מהש"י, ועמ"ש לקמן [סי' ג'] מענין מצוה זו, ואמר עוד שם אח"כ השמר לך פן תשכח את ד' וגו' פן תאכל ושבעת וגו' ושכחת את ד' וגו' ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי וגו' וזכרת את ד' אלקיך כי [הוא] הנותן לך כח לעשות חיל וגו', הזהיר וציוה בזה מ"ע ול"ת לעשירים

ששוכחים שהכל בא להם מכח פעולתם, והעשיר בעשרו עלול לשכוח באמונה שהכל מהש"י והעני בעניו לא ישכח באמונת הש"י אדרבא ירבה תפלה אליו אבל לא יאמין בנפשו לחשוב כי על שפל ברי' כמוהו יהי' ג"כ השגחת (הש"י), ועל זה באו ב' ציוויין הללו, ואזהרת הבטוחות באדם הוא בכלל האזהרה שלא לומר כחי ועוצם ידי וגו', כי מה נ"מ בוטח בכח עצמו או בכח מאדם אחר, ועל העשיר הזהיר שלא יבטח באחר דהיינו בכחו, ולעני כמה שיזכור לבטוח בהש"י, ואמר אחר ציווי העני ושמרת את מצות וגו' להזהיר על שמירת כלל המצות, כי הבוטח בד' צריך שיהי' בטחונו עם שמירת מצותיו ולא שירשיע ויבטח בהש"י שעם כל זה יטיב עמו, וכמ"ש בהרואה (ס"ג) בנוסחת הע"י גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי ובפ"ק דיומא (ט':) רשעים היו אלא שתלו בטחונם בהקב"ה, שדבר זה אינו מידת הבטחון לבטוח שאע"פ שחיטא הקב"ה עמו שזה גורם קלות ראש לחטוא, ואע"פ שרואה השעה משחקת לו הרי אמרו בב"ק (נ'.) כל האומר הקב"ה וותרן כו':

ויראה לי שעל ענין אמונת השכר ועונש לצדיקים ורשעים בא ג"כ מצות עשה מיוחדת על זה בפירוש ראוי למנותה במנין המצות, והוא מ"ש [שם ז'] וידעת כי ד' וגו' הנאמן שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצותיו וגו' ומשלם לשונאיו וגו', וזה מצות עשה לדעת ולהאמין שהש"י מודד לכל פועל בעולם כפעולתו, ואע"פ שאנו רואים צדיק ורע לו רשע וטוב לו לא יקטין אמונתו בשביל זה כי מה שהוא האמת הברור לאמיתו לא נכזיבנו בשביל עדות החוש הכוזב ומי יודע הסבות שונות לזה, ואע"פ שגם בזה כפי תחלת המחשבה ידמה כל אחד עצמו מאמין בזה באמת גמור, עכ"ז בשומו אל לבו יראה כ"פ המרה את בוראו ואלו היתה אמונתו חזקה באמת איך הש"י מעניש הרשעים הי' לו למנוע מזה מיראת העונש עכ"פ, כי בטבע מורא האדם מאיזה דבר המפחיד הלב הוא מסלק ממנו כל מיני תאות, וכן לעשות מאהבת השכר ואע"פ שאין זה ראוי לאדם לעשות בשביל זה, מ"מ מי שאינו עושה בשביל זה ג"כ הרי זה עדות על קטנות אמנה בענין השכר ועונש, ולא העדר אמנה ח"ו רק שאין אמונתו תקועה בלבו לגמרי וביטל באותה שעה מצות עשה וידעת וגו' אפי' לא עשה גוף העבירה מצד איזה סבה אחרת המונעתו:

והכלל בעניינים הללו, הוא הזכרון התדירי בלב באמיתות הדברים הללו עד שיוקבע אמיתותם נוכח עיניו לא יזוזו ממנו רגע א', וכבר אריב"ז בברכות (כ"ח ע"ב) תדעו כשאדם עובר עבירה אומר ולואי שלא יראני אדם, ואלו היתה אמונתו אמיתית שהש"י מלא כל הארץ כבודו וצופה עליו ורואה במעשיו ודאי לא הי' חוטא מעולם, אבל אע"פ שכל אחד מאמין זה אינו קבוע בלבו כן ונשכח ממנו בעת החטא, וכבר בריש ספר

החינוך מנה מצות האמונה בד' מן המצות התמידיות שחיובן תמיד, ומיהו כונתו הוא שאין לך רגע א' שיוכל ליבטל מזה שלא להאמין בהש"י ח"ו ולא על תמידות המחשבה באמונה, אך לענין להגיע לשלימות האמונה צריך תמידות ההתבוננות בזה ובירור אמיתותו אצלו ובזה לא יהי' מקטני אמנה שזה כלל התורה כולה שלימות האמונה וע"ל ס"ס ג', ועוד יש בזה שבכל עת שמתבונן בזה הרי קיים מצות עשה ועד"ש בריש ספר יראים בשבת מצות היראה לפי שיוכל לקיימה אלף פעמים ביום ע"ש, ובה"ג ורמב"ן שלא מנו מצות עשה דאנכי מפני שהיא עיקר כולל, מנו נגד זה, אזהרת לא תעשה דהשמר לך פן תשכח את ד' אלקיך, וביאר הרמב"ן שעניינו שלא לשכוח עיקר אלקות לכפור או להסתפק בו, [וע"ש כתב דנכפלה האזהרה במ"ש עוד השמר לך פן תשכח את ד' אלקיך לבלתי שמור וגו', והוא המקרא שזכרנוהו למעלה לענין אמונת ההשגחה כמו שסיים בו בענין בפירוש, וא"כ י"ל שהם אזהרות שונות הא' לאמונת עיקר מציאותו ית' והב' לאמונת ההשגחה שכפל עליה שם מצות עשה ג"כ כמשנ"ת], והנה זה ג"כ עיקר כולל אלא שלענין האזהרה ומצות ל"ת לא הוציאוהו מהכלל כמו שמנו אזהרת ע"ז, שמ"מ שייך להזהיר ע"ז גם לפ"ד, ולפי מה שנתבאר כי לא שייך ציווי באמונה כונת האזהרה על השמירה עצמו שלא יבוא לידי כך, ודבר זה אזהרה גדולה כוללת מה שאמרו חז"ל הקורא בספרים חיצונים אין לו חלק לעוה"ב (סנהדרין צ') וביארו בגמ' (שם ק'.) ספרי מינין, והוא בכלל מה שאמרו (ע"ז י"ז. עי' תוס' שם רע"ב) אל תקרב אל פתח ביתה זו מינות, שהקריבה אליהם והקריאה בספריהם גורמת לשכוח בהשם יתברך להסתפק או לכפור בו ח"ו:

ודבר זה ראוי להזכירו הרבה בדורות הללו, שרבו אנשים מבני ישראל המתעים בשפתותיהם החלקות את נערי בני ישראל ללמדם ספר ולשון עמים ולקרות בספריהם, ומטעים כי בזה ישלימו באמיתות האמונה ותהי להיפך כמו שבא האות והמופת בעדות הנסיון והחוש, והם מביאים ראי' מן הרמב"ם והדומים אליו בין הקדמונים שעסקו בזה, ובאמת אין לנו לדון אחריהם אם עשו לכתחילה כהוגן בזה כי עכ"פ כבר אנו רואים מחבור הרמב"ם בהלכות עוצם אמונתו בכל דברי חכמים שלא הזיק לו כל זה כלום. ואלו באנשים אחרים בכל דור ודור אנו רואים להיפך שבאים מזה לכפירה אם בכלל אמונת הש"י או אמונת תורה מן השמים אם בפרטי אמונות מתורה שבע"פ אשר גם הם בכלל הכופר בתורה וכמו שיבוא באזהרת לא תסור, והא למדנו שאין מביאין ראי' מן הגדולים בתורה וביראת חטא כרמב"ם וחביריו, ומלבד מה שצריך שיושלם בידיעת התורה כולה ובהפלגת החכמה האנושית במוחו, נוסף על זה והוא העיקר שראוי לדעת

מה שאמרו חכמים כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת כו', (אבות פ"ג) ואם זה אמרו בחכמת התורה כ"ש בחכמה חיצונית, והרמב"ם בסוף המורה נבוכים ביאר כונת תכלית חבורו ותכלית שלימות האדם להגיע ליראת ד' באמת והדביקות בו ית' בכל רגע, אשר תמצית דבריו הועתק בהג"ה ריש אורח חיים ועל כונה הזו עסק בכל החכמות והספרים ההם שעסק בו, וכמ"ש בהלכות יסודי התורה שהדרך להגיע לאהבתו ויראתו ית' על ידי ההתבוננות בחכמת הטבע ושאחר הטבע, וכל שקידתו הי' להשיג מדרגת הדביקות האמיתית, ובהשתדלו על ענין ההוא מצא לפי עצמו ולפי ענין דורו הקריאה באותן הספרים והחכמות מועיל לו לענין הזה כמ"ש בתשובתו להיות לרקחות ולטבחות כו', ולכן לעולם ימוד אדם את עצמו אם כונתו בקריאת ספרים הללו להשיג עי"ז הדביקות בהש"י ושתהי' יראתו חופפת על פניו, ומי שלא יאנה עצמו בזה וידע שמגמת לבבו באמת רק להיות יראת ד' על פניו תמיד צריך להשתדל מקודם להשיג זה ע"י הקריאה בכל ספרי חכמי ישראל שיסדרו על עניינים הללו טרם יכנס בדרך מסוכן, ואנכי אערבנו כי לעולם לא יעלה על לבבו לפנות אל ספרים הללו לכונה הזו כלל בדורות האלה, וימצא די חפצו בספרי קודש מחכמי ישראל האמיתים אשר ילהיבו לבבו ליראה את ד' ויבין ויכיר האמת כי הקריאה בספרים כאלה מתעה מדרך ד' באמת ולא יפנה לבבו לזה כלל אם נכסוף נכסוף לבית אבינו שבשמים באמת ורק האיש אשר יאבה בהתגלות לבו בחכמות וידיעות או יחשוק לנועם שיח והגיון חביריהם אשר נופת תטופנה שפתי זרה ומי שעסק בהם על כונה זו מעולם לא יצא נקי, וזהו בכלל העוסק בספרי חיצונים שהפליגו רז"ל בענשו, (סנהדרין צ'. ושם) והתורה כפלה אזהרה במלת השמר ופן כי מאוד מאוד צריך ליזהר מזה, ובפרט בדורות האלה אשר רבו חבורים כאלה בעונות בישראל ראוי לכל אחד להזהיר לבניו ולתלמידיו בכל תוקף ולחנכם בנערותם לבל יסתכלו בשום ספר שלא נודע שמחברו הי' ירא את ד' באמת, ולא חונף ומרמה כמקצת חבורי הצבועים המראים עצמם מדברים ביראת שמים ותוכם רצוף מה שבלבם, והרבה מהם נתפרסמו באחרית ימיהם או על ידי תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם מה שהי' בלבם, ואם הדבר הממית בחיי שעה כמה האדם בורח ומתרחק ממנו וחמירא סכנתא לחוש אפי' למיעוטא, (כמ"ש חולין י'.) כ"ש בזה הממית בחיי עוה"ב ר"ל כפי המסורת בידינו מחז"ל חכמי האמת יבין עד כמה צריך האדם להתרחק מזה, וגם החבורים שמדפיסים על שם הקדמונים גדולי עולם כל שהמוציא לאור הי' איש אשר לא ידענוהו לירא אלקים ומאמין בכל דברי התורה צריך בדיקה אם לא נתערב בו על ידו דברים זרים להתעות בני ישראל כאשר נתברר אצלי שעשו כן בכמה חבורים,

ועוד יותר נתברר זה על פי מכתב כת"י מהרא"ש שבהם אשר התחיל לעורר צרעת הזו בארצות אשכנז בדורות שלפני פנינו ואשר בכבודו יתיימרו כולם, הוא במכתבו לאחד מריעיו במדינת פולין יעצו בפירוש על זה להדפיס דברים על שם הקדמונים כרמב"ן וחביריו ויכתיב בהם ככל העילה על רוחו ובזה יוכל להמשיך לב העם אליו ולאשר לא עלתה לו לרעו הנזכר עצתו זו סופו המיר דתו כן יאבדו כל החפצים להחטיא את הרבים, וכל קובץ וחבור הנדפס ויצא אור על ידי אנשים כאלו צריך חקירה ודרישה הרבה אם לא נמצא בו תערובת זר, וכ"ש מה שחברו הם אף אם לא ימצאו בפירוש נגד דברי רז"ל או אפי' ברמז גלוי, על הרוב המבקר אחריהם ומחטט היטב ימצא מה שבלבם, ובכלל כל ענייניהם לדבר בדברי הבאי ולהתלוצץ במנהגי ישראל הקדושים וכיוצא, וכבר כתב הרמב"ם [סוף הלכות טומאת צרעת] זה דרך ישיבת הלצים הרשעים בתחלה מרבין דברי הבאי כו' ומי כך באין לספר בגנות הצדיקים כו' ומתוך כך יהי' להן הרגל לדבר בנביאים כו' ומתוך כך באים לדבר באלקים וכופרין בעיקר כו', וזה אמת יוכלו להעיד עליו מעדות הנסיון ומעשים בכל יום מאנשים כאלה, ולפיכך כללנו זכרון זה באזהרת השמר פן תשכח כי הוא הגורם בסוף שכחה וכפירה בהש"י ודי בזה כאן:

והנה זה מה שראוי לזכור מאזהרה זו ע"פ דרכו של הרמב"ן דהוא על השמירה מכפירה, אולם פשט הכתוב הי' נראה שהוא אזהרה על השכחה לבד בלא כפירה רק ששוכח מלבו אמונת האלקות, אלא שאי אפשר לומר שיהי' זה אזהרה תמידית ע"כ אמר שלא ישכח אפי' רגע אחד מאמיתות הש"י דא"כ לא שבקת חיי, ואע"פ שמצינו דהע"ה אומר שויתי ד' לנגדי תמיד אין זו מדת כל אחד, וכבר כתוב בסוף ספר מורה נבוכים כי להיות אדם עסוק בענייני עוה"ז ועכ"ז לא ישכח דביקותו בהש"י הוא מדריגה גדולה מאוד לא זכו אלי' אלא האבות ומשה רבינו לבד, ואם נאמר שאין צריך בזה תמיד ממש א"כ הדבר צריך גבול וגדר ונתת דבריך לשיעורין, ובמשמעות תמיד האמור בתילים אפשר לפמ"ש בפרק שתי הלחם (צ"ט:) דפעם אחד שחרית וא' ערבית קרינן בי' תמיד וקיים לא ימוש, הכי נמי קיים שויתי וגו' תמיד ע"י השימה על לב בוקר וערב זה וא"כ כבר רוב ישראל המכוונים עכ"פ בפסוק אחד מק"ש כבר קיימו זה, וזהו לענין הקיום תמיד אך בתורה לא נזכר כלל שיהי' זה תמיד ולא כל ימי חייך כדרך שנאמר ביציאת מצרים דמשמעותו לזכור בכל יום עכ"פ וממלת כל ריבו גם הלילות (ברכות י"ב:), אבל בזה שכתוב סתם אולי נחשוב שדי בזכירה פעם אחד בחודש או בשנה או בכל ימי חייו, ומצאתי בפסיקתא זוטרתי [פרשת עקב] השמר לך פן תשכח וגו' זה הפורק עול מלכות שמים אוכל בלא תפלה ובלא ברכה, נראה שמפרש השכחה הוא על ידי פריקת עול,

ואע"פ שברכת הנהנין ואיסור האכילה קודם התפלה אינן אלא איסורין דרבנן (עי' ברכות י':) מ"מ כיון שכבר הורגלו ישראל בהן העובר על זה הוא רק מצד פריקת עול מלכות שמים מעליו ופריקת עול הוא אזהרת השכחה, ולפ"ז הוא אזהרה תמידית שלא יהי' שום רגע בפריקת עול מלכות שמים מעליו, ודבר זה צריך זכירות גדול להיות תמיד על לבבו עול מלכות שמים נוסף על קבלת העול בק"ש שחרית וערבית, ובספר יריאים [סימן י"א] פירש אזהרה זו שלא ישכח אדם מלקבל עליו עומ"ש ולקרוא ק"ש בכל יום ולמ"ד ק"ש דרבנן (ברכות כ"א.) יפרש שיזכור אדם תמיד את בוראו ואת מצותיו ע"כ, ודעתו דדי בקבלת העול בוקר וערב לבד, והוא הדין לענין תמיד דסיפא כך משמעו מסתמא שיזכור בכל יום בוקר וערב או בזמן אחר ביום ובלילה ענין זה, ומי שקורא ק"ש ותפלה ולא כיון כלום כי לבבו פונה לדברים אחרים וכן כל היום כולו לא העלה זכרון הש"י אל לבו הרי זה עבר באזהרה זו לפ"ד, ובשערי תשובה לרבינו יונה [שער ג' סימן כ"ז] כתב שזה אזהרה לזכור את הש"י בכל עת, ומשמעות לשונו בכל עת ממש וכמדומה דלא ניחא למרייהו דאמרת הכי להיות השוכח רגע א' עובר בלאו ונמצא האדם עובר רבוא רבבות לאוין בכל יום, כמו שנתבאר כי לאו כל אדם זוכה להיות דבוק תמיד בהש"י שלא ימוש מזכרונו לגמרי אף בעת עסקו בענייני עוה"ז וכיוצא, וסיים שם עוד וחייב האדם להשתדל לקנות לנפשו תמיד הנהגות המחוייבות מן הזכירה כמו היראה והצניעות וקישוט המחשבות ומעשים כו', ודברים הללו ג"כ אין מבוארים יפה מה טוב חיוב זה לענין האזהרה שאם הוא זוכר בהש"י הרי קיים המצוה, ומנין לו להוסיף החיובים שאמר בכלל לשון אזהרה זו ואם אינו זוכר העיקר מה בצע בהנהגות הטפלות אם אין נמשכים מהעיקר, והיראה היא מצות עשה בפני עצמה יתבאר לקמן, אבל הי"ל לומר זה על דרך הנסיון והבירור לדעת אשר בלבבו אם הוא זוכר באמת בהש"י ולא שכחו יוכל להבחין זה על ידי יציאת המעשים לפועל שבהם ניכר אם הם נמשכים מהזכירה, וכדרך שנתבאר למעלה לענין מצות אנכי שהפעילות מעידים על זה, והוא מה שסיים במקרא דהשמר וגו' הב' לבלתי שמור מצותיו ר"ל שזהו מצד השכחה בהש"י פורק עול מצותיו מעליו וזה מעיד על ש חתו בהש"י ואולי לכך נתכוין, וענין אזהרה זו כענין מצות אנכי לרמב"ם שאינה על הזכירה רק על העדר השכחה אלא שהפעולות מעידות אם לא נשכח ממנו וכמו שנתבאר, ואע"פ שעיקר אזהרת השכחה לפ"ז הוא על ההעלם מן הלב, מ"מ לא דבר קטן הוא וצריך שקידה גדולה על זכירת זה עד שיוקבע הדבר בלבו ויהיו כל פעולותיו בלתי מכחישות זה וכאמור, ולדברי הכל חובת האדם להשתדל בזכירה זו בתמידות, ואף שנאמר שיצא ידי חובת האזהרה בזכירת פעמיים ביום, הרי כיוצא

בזה אמרו במצות תלמוד תורה דבק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש (כנ"ל) ומ"מ צריך לעסוק ג"כ תמיד וכ"ש בזה שזה כל האדם, וכמ"ש במורה נבוכים שם באורך איך ישים האדם כל מעייניו בענין (ההוא) והביא מאמר רז"ל אל תפנו אל מדעתיכם, [לפנינו מאמר זה [שבת קמ"ט א'] ומלת אל סגולה ומשמעו ע"א ע"ש ברש"י]:

וכבר נמצא באיזה חבורים כתוב שלא יתמיד האדם בעסק התורה ג"כ כ"כ שזה מפרידו מדביקותו בהש"י, ודבריהם בזה הוא כדעתן של חסידים הראשונים שהיו עסוקין ט' שעות ביום בתפלות ומתוך שחסידים הם תורתן מתברכת (ברכות ל"ב:), והא ודאי עיקר כל המצות ועסק התורה בכללם הוא כדי להגיע לדביקות זה התמידי בהש"י, וכך אמרו חכמים (ירושלמי חגיגה פ"א הל' ז' ופתיחתא דאיכה) הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו המאור שבה מחזירם למוטב, הא למדת שעיקר מאור התורה הוא שמביא למוטב דהיינו שלא לעזוב (אותו) ית' ומי שכבר זכה והגיע למדריגת הדביקות ע"י רוב השתדלותו בזה ע"י עסק התורה והמצות והגיע למעלת חסידים הראשונים יוכל לנהוג כמוהם להרבות כל היום בעסק זה אף. שממעטים עי"ז בתורה, אולם מדת, כל אחד השגת דביקותם בהש"י אינו אלא בעסק התורה והמצות עם ההתבוננות לפני זה ע"י הברכה שלפניהם לדעת כי הש"י הוא המצווה זה ושכונתו לקיים מצותיו ית' ולכונה זו לבד לומד ועושה כל מה שעושה, וכל זמן שהוא עסוק בלימודו ובקיום מצותיו ית' הרי איננו שוכחו כלל, וכמפורש ג"כ בלשון האזהרה פן תשכח וגו' לבלתי שמור וגו' יש לדייק מזה הא השומר מצותיו איננו שוכחו ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, ואע"פ שמחשבתו באותו שעה הוא בענין ההלכה שלומד או בענין מעשה מצוה שעושה, מאחר שזו ההלכה או המעשה הוא רצונו ית' הרי רצונו ית' הוא עצמותו כי אצלו כביכול כולא חד והרי מחשב בעצמותו ודבק בו ית', וכל זמן שהאדם איננו נקי עדיין מהסתת היצ"ר לתאות גופניות וחמדות עוה"ז הא ודאי אי אפשר לו להשיג דביקות אחר תמידי זולת ע"י עסק התורה שהיא תבלין ליצה"ר (קדושין ל' ע"ב), אבל אחר שנזדכך גופו ע"י השתדלותו בעסק התורה והמצות אחר זה ראוי לו להתבונן בדביקות הש"י במחשבה, והוא מ"ש במדרש משלי (סי' י') דשואלין לאדם אחר שעסק בתורה ומצות אם צפה במרכבה וכסא כבודו איך הוא עומד, ובזוהר האריכו בכמה מקומות מזה, ואף זה מכלל עסק התורה הוא על האמת כי אי אפשר לדביקות המחשבה בו ית' זולת בדרך החכמה וההשגה שהוא מהנסתרות שבתורתינו הקדושה, וכמ"ש במורה נבוכים שם שמי שיחשוב בד' וירבה לזכרו מבלי חכמה אבל הוא נמשך אחר קצת דמיון לבד או נמשך אחר אמונה שמסרה לו זולתו הוא אצלי כו' בלתי זוכר ד' באמת ולא חושב בו כו' ואמנם ראוי להתחיל בזה המין מן העבודה

[שזכר למעלה שישים האדם מחשבתו בד' לבדו] אחר הציור השכלי כו' ע"ש באורך, והגם שלא נדע כונתו בציור שכלי שלו על פי דרכו בספר המורה נבוכים אם ר"ל דרך המופת שזכר שם על מציאות הש"י, אינני רואה דברים הללו צורך אלא להשיב לאומות, והגע עצמך אלו ראו חכמי הפילוסופים קריעת ים סוף וירידת המן וענני כבוד ובאר ועמידת חמה ליהושע וכיוצא מנסים מפורסמים שלא יוכלו להתעקש בהם, הכי היו צריכים למופתים על מציאותו ית' ומה בכך שספורים הללו מסורים בידינו מאבותינו הלא ספורים אלו אינם אמוניים רק מעידים מה שראו בעיניהם, ומאחר שאנחנו נדע שעדותם אמת מה צורך למופתים אחרים על מציאות הש"י הלא אצלינו בירור שאין אחריו בירור מצד עדות הנסים והנפלאות שנעשו לאבותינו, והוא מה שפתחה התורה אנכי וגו' אשר הוצאתיך וגו' שההוצאה היא עדות ברורה על מציאותו ית' ואין צריך יותר, ואולם גם אם יהי' על דרך אמונה וקבלה מאבות ומרע"ה לא ידענו למה יגרע כחו בזה כלל ויתבאר זה במצות היחוד, אבל נראה כונתו בציור שכלי במהות עצמותו לשלול הגשמות וכיוצא דברים שעמל בהם הרבה בחבור מורה נבוכים:

ודבר זה ודאי צורך בו שלא יגשים במחשבתו ח"ו, אולם עיקר השגת זה על בוריו אינו אלא ע"י חכמת האמת שהוא הנסתרות שבתורה וכמו שיתבאר במצות היחוד, ולא לחנם קראום חכמים נסתרות וסוד שהוא דבר שאי אפשר לגלותו, כי עיקר החכמה הוא השגת הלב וזה אי אפשר לאדם לגלות לחבירו כלל רק המשיג לבדו יודע, וזה אחר שקדם לו השלימות בתורה כולה ובמצותי', וכמו שהתנה הרמב"ם על הטיול בפרדס אחר שמילא כריסו בשר ויין מפשט התורה ומצות, ועל אנשים כאלה זכרו בחבורים הנזכרים שימעטו בלימוד הפשט מדברי תורה ולהרבות בדביקות המחשבה שהוא ההתבוננות בסוד שבחכמת התורה, ודבר זה רמוז בזוהר כמה פעמים ומפורש ג"כ בשם האריז"ל כי זהו תכלית חכמת התורה למי שנזדככו אברי גופו ומחשבות לבו ומוחו, וכל אדם חייב להשתדל להגיע למדריגה זו, אבל לעולם בתחלת השתדלותו ועד שלא פסקה ממנו זוהמת היצר יהי' כל עסקו בפשטי התורה לבד, ובלבד שיהי' עסקו בהם לשם שמים היינו בשביל שהש"י ציונו לעסוק בה, ויתבונן כמה פעמים ביום ולפני כל התחלת עסק תורה ועשיית מצוה באמיתות המצווה ית"ש וגדולתו ועד שיזדככו מחשבותיו ויזכה אל הטיול בפרדס שהוא השגת הדביקות במחשבתו בו ית' מעין מדריגת הנביאים וחסידים הראשונים והדומים להם, אבל ודאי לעולם אין העסק בתורה ומצות נחשב לשכחה ח"ו בהש"י, ואפי' בעוסק שלא לשמה כל שאינו שלא לשמה הגרוע שפירשו התוס' (ברכות י"ז. וש"ד) הרי אמרו חכמים (פסחים נ':) לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפי' שלא

לשמה שמתוך כו', אלא שהאדם צריך שישתדל לשמה אבל מ"מ גם בעוסקו שלא לשמה קרוי עוסק במצות הש"י, ואין קרוי שכחה אלא כשהוא לבלתי שמור מצותיו וכמו שנתבאר:

ב

שלא להעלות במחשבה שיש אלוה אחר, ועל זה הוא אזהרת לא יהי' לך וגו' לפי דעת רמב"ם, אבל רמב"ן בספר המצות [מל"ת ה'] כתב שהוא אזהרה על האומר אלי אתה ופרט אח"כ שאר עבודות ע"ש באורך, ומ"מ קושטא דבע"ז נענש אמחשבה כמ"ש בסוף פ"ק דקדושין] ואין עונשין אלא א"כ מזהירין (סנהדרין נ"ו:), ובספר יראים (סימן ח') כתב ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד פירוש קשיות עורף חושב בלבבו שלא ליוצרו ומשעה שמחשב עובר בלא תקשו ע"כ, וצ"ל דקאי אע"ז דהא בשאר עבירות אמרו שם דמחשבה רעה אין מצטרף למעשה אם לא בעבר ושנה ואין הכתוב מדבר לרשעים דוקא, ולפי זה יש במחשבת ע"ז עשה ולא תעשה חוץ מאנכי, ורמב"ם בספר המצות [שורש ד'] כתב דהוא אזהרה כוללת על כל המצות, ורמב"ן לשם כתב כדברי בה"ג שהוא אזהרה לשמוע לדברי הנביאים וג"כ בענין ע"ז ע"ש וע"ל סי"ג דברי סמ"ק: **והנה** בזה אין צריך להזכיר לכשרי ישראל רק להודיע שבכלל אלהים אחרים אינו דוקא ע"ז מיוחדת רק איזה כח אחר שיהי' שיחשבנו לכת נפרד בפני עצמו, אפי' המאמינים בטבע שהוא כח נפרד הרי אומר שיש כח אחר חוץ ממנו ית', אבל באמת גם הטבע היא הנהגתו ית' ועי' בתשו' חכם צבי [סי' י"ח], וכן המזל מה דבמזלא תליא מילתא (מו"ק כ"ח.) הוא בכלל הטבע שהש"י יסד שיהי' הנולד במזל כך וכך ואין הקב"ה משנה הטבע והמזל אלא לצורך וע"י תפלה או זכות, ואו"ה שהם תחת המזל היינו שהש"י אין עושה בשבילם שינוי מכפי מה שיסד אבל מ"מ גם הנהגת המזל הוא ממנו ית', וכן כשפים שאז"ל (סנהדרין ס"ז:) שמכחישים פמליא של מעלה היינו כחות הטבע, וכך יסד הש"י שיהי' כח פעולות לשנות הטבע ע"י אותן פעולות ואע"פ שאסר הש"י אותן פעולות והעושה הוא נגד רצונו, והרע לבני אדם שיוכל לעשות הרע אף שהוא נגד רצונו, כי כך הוא רצונו ית' שיהי' אדם יכול לבחור ברע ברצונו ושרירות לבו, וכמו שהאדם בא על הערוה ומוליד ממזר ומשום דעולם כמנהגו נוהג ואין הקב"ה רוצה לעשות שלא יוליד כמשארז"ל (ע"ז נ"ד:) כך הפועל בכישוף הכישוף עושה פעולתו כמו שיסד ית' ובכך הי' רצונו שיהי' כח פעולה של כישוף בעולם ושיזהיר על זה ויהי' האדם בעל בחירה לעשות או שלא לעשות, וז"ש בפ"ק דחולין (ז') בענין הכשפים אין עוד מלבדו

כתיב ושאני ר"ח דנפיש זכותי', הכונה דבאמת גם כח הכשפים הוא מכחו יתברך דאין כו' אלא שהש"י רוצה שיהי' כח כזה ואינו משנהו וכיון שכן ר' חנינא דנפיש זכותי' לצרכו ישנה הש"י אותו כח כמו שהוא משנה כחות הטבעים מפני הצדיקים כיון שהכל מכחו ית', וגם משז"ל (מו"ק ט"ז:) בענין מעלת הצדיקים מי מושל בי צדיק הקב"ה גוזר כו', ואמרו (ב"ב ע"ה:) עתידים צדיקים שיקראו בשמו של הקב"ה, ואז"ל (מגילה י"ח.) דיעקב נקרא אל שנאמר ויקרא לו וגו' ומי קראו וכו' ואמרו (שמו"ר פ' וארא) מלך בשר ודם אין עושה אחר כיוצא בו אבל הקב"ה כו' ומה הוא כו' אף הצדיקים כו', ואמרו (בר"ר פרשה ח') עם המלך במלאכתו וגו' אלו נשמותיהן של צדיקים שבהם נמלך הקב"ה בבריאת עולמו, ואמרו (בר"ר ר"פ כ"ז) גדול כחן של נביאים שמדמים צורה ליוצרה כו', וכיוצא במאמרים אלו הרבה אל יטעה האדם ח"ו לחשוב שהוא כח נפרד בפני עצמו שזהו ע"ז גמורה כדרך העובדים לאדם, אבל ידע שאין עוד מלבדו והש"י רוצה את יראיו המיחלים לחסדו ועושה רצונם ומחשיבם ביותר, ואין להאריך פה בביאור כל דברים אלו רק להזכיר בכלל לדעת שאין שום כח חוץ ממנו יתברך:

ג

מצות עשה לייחדו שנאמר שמע ישראל וגו' ד' אחד, ופירוש שמיעה זו הבנה וכמ"ש בחובת הלבבות שער היחוד] שאין יוצא ידי חובתו בדברו בפיו אמונת היחוד ובלבבו אינו מייחד האמת, והרמב"ם כלל תחת מצוה זו שאינו ית' בעל גוף וגשם ושלא יארעו לו מקרי הגופות, וכן בחוה"ל שם ביאר אמונת היחוד שידע להבדיל בין אחד האמת לאחד העובר ע"ש באורך, ובפ"ג מתשובה כתב הרמב"ם חמשה נקראים מינין האומר שאין לעולם מנהיג או שיש ב' או שיש אחד אבל הוא גוף ובעל תמונה או שאינו לבדו הראשון וצור לכל [ע"ש בראב"ד דר"ל המאמינים בחומר קדום] או העובד כוכב ומזל וזולתו להיות מליץ [היינו דוקא כשעובדו או מתפלל אליו שעל זה אמרו (ירושלמי ברכות פ"ט ה"א) לא תצווח לא למיכאל כו', אבל ההמלצה לבדה מצינו אם יש עליו מלאך מליץ וגו' ואנו אומרים מלאכי רחמים הכניסו כו', והוא ע"ד שאז"ל (ב"ב קט"ז) לילך אצל חכם שיבקש רחמים ואין כאן עבודה וצווחה לחכם או למלאך כלל, ויתבאר במצות התפלה] בינו ובין המקום, הנה הראשון והאחרון הם מצות אנכי ולא יהי' לך שהקדמנו וג' אמצעים כלולים לדעתו במצות היחוד , ולדעתי על ענין הרחקת הגשמות ממנו ית' יש אזהרה מיוחדת ראוי למנותה מצות לא תעשה מיוחדת, והוא מה שנא' [דברים ד'] ונשמרתם מאוד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה וגו' וידוע דרז"ל (עירובין צ"ו.

וש"ד) דלשון שמירה הוא לא תעשה, ואמר לנפשותיכם להודיע הכונה שלא בא להזהיר כאן על עשיית התמונה ממש שעל זה סיים אח"כ פן תשחיתון ועשיתם וגו', אבל הזהיר בזה על המחשבה ואמונת הלב שהוא בנפש לבד לא בפועל באברי הגוף, ומצאתי בספר ראש אמנה פ"ה הרגיש וע"ש בס"פ י"ט מ"ש ליישב והם דברים מגומגמים ופשט הכתוב אזהרה על הנזכר:

ובענין הרחקת הגשמות האריכו כל חכמי הדורות הקדמונים בספריהם וביחוד הרמב"ם יסד עיקר ספר מורה נבוכים על זה. כי ביותר צריך זירוז בענין זה שפשטי הכתובים ומאמרי רז"ל כפי פשוטן מראים להיפך, והוצרכו לכך ביותר באותן הדורות שהיו הרבה מאמינים גשמיות ממש ומהם מרחיקים היותו בעל גוף ועכ"ז יציירוהו גשמי מאור ורוח וכדומה שגם זה גשם ויגבילו לו מקום, וכמו שהאריך בזה הר"א בן הרמב"ם באגרתו להתנצלות ספר המורה ושם כתב שכל המאמין כן הוא מין ואין לו חלק לעוה"ב ונגרר בזה אחר דברי אביו הנזכר, אבל הרמב"ן באגרתו שטען ג"כ נגד המאמינים כן הביא רק שאמונת הרחקת הגשמות אמונה אמיתית ומוסכמת מכל הגאונים והביא ג"כ מדברי הר"א גרמייזא [להיות דבריו מקובלים אצל חכמי צרפת] כן ע"ש, ודעתו בזה כהראב"ד בהל' תשובה שם שכתב שאין לקרות מין המאמין היותו גוף מצד תפיסתו לשונות הפסוקים וההגדות כפשטן, ואמנם ודאי גם הם מודים שהמאמין זה חוטא חטא גדול אלא שאינו מכלל המינים ויש לו חלק לעוה"ב אע"פ שחטא ועבר על אזהרת התורה ונשמרתם מאוד וגו' שלא בחנם אמר בשמירה זו מלת מאוד כי צריך שמירה יתירה בדבר זה מפני שבקל לטעות, ודלא כעיקרים [מאמר א' פ"ב] שלמד מזה שהטועה בעיונו אין לו חטא כלל ע"ש ועי' ג"כ באוהב משפט להרשב"ץ בפרקיו שהקדים פ"ט ע"ש. והא ליתא ודאי והמאמין בגשמות אף שהוא מתוך תמימות אמונתו בתורה ובדברי רז"ל כפשוטן יש לקרותו עובד ע"ז בטהרה דמקרא דונשמרתם וגו' בענין ע"ז אמור שזה כעין עובד ע"ז, וכן מפורש בריקנטי [פ' יתרו בהג"ה] שכל מי שפוסל מידה א' מחברתו במידות העליונות אפי' במחשבתו [ר"ל שחושב חכמתו ית' ובינתו וחסדו וגבורתו וכדומה מכחות ופעולות המיוחסות אליו הכל דברים נפרדים, וזה ענף מן ההגשמה והעדר היחוד וכמ"ש [פ"ב מיסודי התורה הל' י'] ובמורה נבוכים באורך בזה בביאור לשונות שבכתובים] הוא בכלל עובד ע"ז וכן המדמה ח"ו בדמיונו שום צורה ודלכן צריך ליזהר מאוד מכח הדמיון שלא יצייר אלא דבר גשמי כמוהו ע"ש, ובפרשת ויחי על פסוק בן פורת האריך באזהרה שלא לטעות בהגשמה ח"ו מצד לשונות הנמצאים בספרים ע"ש, וכל זה לדעתי פרטי אזהרת ונשמרתם וגו' שלא לייחס אליו שום מקרי הגוף ג"כ שכולל

פירוד כתות שונות שזהו בכלל תמונה, ואמונת השניות או עולם קדמון וחומר קדום הוא בכלל אזהרת לא יהי' לך הקודמת שהמאמין בב' הרי יש לו אל אחר כי אלקים אחד והב' הוא אחר, והמאמין בחומר קדום ג"כ מאמין בכח אחר שהרי הכח שהוא קדמון כקדמותו ית' הוא כח מיוחד בפני עצמו נבדל ממנו ית' ושני לו, וכל אמונת כח מיוחד חוץ ממנו הוא בכלל אלהים אחרים וכמ"ש בסי' ב':

אבל ענין מצות היחוד כפי שלמדתי מדברי רז"ל הוא ענין אחר ממה שחשבוהו הם, ורמב"ם עצמו בספר המצות מביא דרז"ל קראו ליחוד קבלת עול מלכות שמים, וכן אמרו בר"פ הי' קורא (י"ג:) חזי' דהוה מאריך טובא באחד א"ל כיון דאמליכתי' למעלה ולמטה ולד' רוחות לא צריכת, מבואר שאין היחוד ההתבוננות בעצמותו ית' שאין בו פירוד ושינוי וכדברי חובת הלבבות ורמב"ם וסייעתם כלל, שעל זה שייך רק אזהרת ונשמרתם וגו', אבל אין זה ענין לאמונת האלקות שעיקרה ההשגחה וכמ"ש בסי' א' וזה היפך השלילות, ובאמת המתפלספים באמונה ע"י הרחקת הגשמות ומקרי' באו לכפור בהשגחה ובשכר ועונש וההשתנות בו ית' ע"י התפלה ומעשה התחתונים וכפרו בעיקר התורה, ואף מחסידי הקדמונים וגדוליהם מן הנמשכים אחר חקירות ענינים הללו יש מהם הכחישו השגחתו ית' בפרטי אישי כל הנבראים חוץ מהאדם, והוא נגד דרז"ל בירושלמי פ"ט דשביעית (הל' א') ובבר"ר (פרשה עט) אפי' צפרא בלעדי שמיא לא מיתצדא, והנה כי הם חשבו בחקירתם להגיע לאמיתות היחיד ורחקו אדרבא עי"ז ממנו כי זה היפך היחוד כשיחשוב שיש נברא נפרד ממנו ית' ומונהג בלא השגחתו, אע"פ שמודים שהכל נברא ממנו ושהוא משגיח הכלל מ"מ אין זה שלימות היחוד שיהי' אחר הבריאה דבר חוצץ בפני יחודו ע"י הנבראים, ועיקר היחוד הוא לדעת שמלא כל הארץ כבודו מלת כל כולל הכל לא יעדר שום נברא פרטי היותר שפל הכל מלא כבודו כי מלכותו בכל משלה והכל מושגח ומונהג ממנו וזהו כיון דאמליכתי' כו' שמלכותו ית' בכל הוא היחוד הגמור, ונבדל זה ממצות אמונת האלקות שהוא ג"כ על השגחתו ית' כמ"ש בסי' א', כי אמונת ההשגחה עדיין אין זה יחוד גמור שאפשר שיהי' אדם מושגח מאחר והוא נפרד ממנו, אבל היחוד ר"ל שאין כאן פירוד דלמעלה ולמטה ולד' רוחות מלכותו ית' דרך יחוד לא כמלך בו"ד שהוא ג"כ מנהיג מדינתו אבל אינו מתאחד עמהם והם דברים נפרדים, משא"כ קבלת עול מלכות שמים צריך שיהי' במלת אחד דהיינו שמלכותו ית' הוא דרך יחוד שאין שום דבר חוץ ממנו, וכמ"ש ג"כ הרמב"ם שידיעתו ית' לכל הנבראים הוא מצד ידיעתו את עצמו ושכל הנמצאים מאתיתת המצאו, אלא שאפשר לפרש דבריו מצד התחלת בריאתם, אולם אמיתות הענין מבואר שגם אחר

שנבראו כל מציאותם הוא מצד המצאו וידיעת עצמותו הוא ידיעת כל הנבראים שאינם דברים חוץ לעצמיותו, וכמו שאנו אומרים בכל יום נוסח מאמר התדבא"ר (פכ"ו) אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם, וכמו שעד שלא נברא העולם לא הי' דבר חוצץ בפני יחודו כן אתה הוא יחיד בעולמך ג"כ משנברא:

ועל ביאור ענין מצוה זו מצאנו עוד ציווי אחר בתורה [דברים ד'] וידעת היום והשבות אל לבבך כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, ורמב"ם לא מנה זו מצות עשה מיוחדת יראה דסבור שזה הוספת מצוה על אמונת האלקות או היחוד, ורבינו יונה בשערי תשובה שער ג' סי' י"ז] כתב שזה מצות עשה להתבונן בגדולתו ית', ובחובת הלבבות שער היחוד פ"ג] כתב שזה ציווי על חובת העיון באמונת היחוד ע"ד עיון השכל לא באמונה שמעיית לבד, ודברי ב' החכמים האלו בצירופם יחד אמת לא כמו שחשב בעל החוה"ל שעיון זה הוא החקירה להוכיח מדרך שכל הפילוסופי אמתות האלקות ואמיתות יחודו עד שיוכל להוכיחו גם לעיני העמים בזולת ציווי התורה ע"ש באורך, וזה ודאי ללא צורך למאמיני התורה דא"כ למה הוצרכו התורה לצוות לנו זה אנכי וגו' שמע ישראל וגו' מבואר שהיא המלמדת אותנו להאמין זה, וכל אמונת ישראל בשעת מתן תורה מכונה בכל מקום בכתוב בלשון ראיה שהי' רואים אמיתותו בעין השכל כראיית הנביאים, וכדרך שאי' (מכילתא וזוה"ק בשלח) ראתה שפחה כו' וראיית יחזקאל הוא מעשי מרכבה, וכבר מפורסם אצל כל ישראל דברי חז"ל וכל קדושים מחכמי האמת ענייני מעשה מרכבה מה הם, ואין צורך להשיב כאן על דברי המתפלספים הקדמונים בפירוש מעשה מרכבה ג"כ בהשגת חקירות הפילוסופים בחכמת הטבע ושלאחר הטבע, שכבר תמהו עליהם חכמי הדורות דא"כ כבר נגלו לקטני או"ה המסתכלים בספרי חכמיהם יותר ממה שנתגלה לגדולי הנביאים ברמזים וחידות, ואין צורך להאריך מזה לכשרי ישראל עתה שנתפרסמה חכמת האמת בעולם מוסכם בפי כל חכמי ישראל האמיתים וכל הכופר בה הוא מכלל האפקורסים וכמו שיתבאר במצות לא תסור, וכמ"ש בתשובות הב"ח הישינות [סי' ה'] דהמלעיג על דברי חכמים ומדבר דופי על חכמת הקבלה שהיא מקור התורה ועיקרה וכולה יראת שמים פשיטא דאין לך מזלזל בדברי חכמים גדול מזה שחייב נידוי ע"ש, וע"י השגת מעשה בראשית ומעשה מרכבה בדרך המקובל הוא הראי' שרואה בעין שכלו בבירור שאין אחריו בירור שהוא כן כאלו רואה בחוש, ואינו בא ע"י עיון מחקרי רק ע"י זיכוך הלב לבד שזהו עיקר תנאי הנבואה, אבל החכמה הוא דבר נטפל שאז"ל (שבת צ"ב) שאין הנבואה שורה אלא על חכם כו' מבואר שאין החכמה היא הגורמת הנבואה רק תנאי

נטפל לנביא כמו הגבורה והעשירות אבל עיקר הנבואה שהיא הראי' בעין השכל האמת לאמיתו הוא רק ע"י זוך הלב, ודבר זה זכו לו כל ישראל בשעת מתן תורה עד שאז"ל (ע' שמו"ר פמ"א ופרדר"א פמ"ו) שהיו חרות מיצה"ר ובזה זכו לראיי' והשגת אמיתות מציאותו מה שלא השיג כל נביא, ומאותו המעמד ואילך נמשכה אמונתינו הקבועה וקיימת באמיתות מציאותו ואחדותו שנתברר לאבותינו דרך ראי' כעין ראי' חושית ואין צריך לראיית שכלית כלל אלא למכחישי התורה, וגם החקירה בענייני היחוד האמיתי להבדילו מאחד העובר שזכר בחובת הלבבות הוא החקירה בעצמותו ית' שאסרו לנו רז"ל (חגיגה יא:) לחקור מה למעלה כו', ואין בזה מצות התבוננות אלא אזהרת שמירה ממחשבת שוא וכמו שנתבאר למעלה, ותכלית כל הידיעה בעצמותו ית' הוא שלא נדע וכמ"ש ג"כ הרמב"ם [בספ"ב מיסה"ת] אחר כל הסברת חקירותיו, שדבר זה אין כח בפה לאומרו ולא האוזן לשמעו ולא בלב האדם להבינו על בוריו, ואין זה בכלל מצות וידעת וגו' הוא וגו' שהוא הידיעה באלקותו לא העדר הידיעה, אבל ידיעה זו היא ההתבוננות בגדולתו שזכר הרבינו יונה ולא סתם התבוננות בניסיו ית' וכיוצא רק התבוננות עיון בענין היחוד כמו שסיים אין עוד, וממה שאמר סתם אין עוד ולא אמר אין עוד אלהים זולתו מבואר דלא בא כאן להוציא אמונת השניות שזה כבר הוזהרו לא יהי' לך וגו' ואין צריך ידיעה והתבוננת להרחיק זה כי די הרחקה מה שהרחיקתו והזהירה על זה, אבל ההתבוננות שאין עוד היינו שום דבר כלל חוץ ממנו וזה צריך התבוננות גדול להבין היטב כל פרטי הבריאה כולם איך אין שום דבר חוץ ממנו, ומצות שמע ישראל וגו' הוא על היחוד בדרך שמיעה ואמונה וכיון דאמליכתי' כו' תו לא צריכת שאין צריך להתבוננות רק לקבל עול מלכות שמים דרך אמונה לדעת שאין שום דבר נפרד ממנו וחוצץ בפניו גם אחר שנברא העולם, אבל מצות וידעת וגו' הוא ההתבוננות בזה והוא כל חכמת מעשה בראשית ומעשה מרכבה הידועים לחכמי האמת, שכל ענין חכמה זו הוא להראות אמיתות היחוד הזה שכל הבריאה כולה שנראית כנפרדת מן הבורא באמת אין שום פירוד כלל, ודבר זה תכלית כל הבריאה שיהיו הנבראים כולם מכירים שאינם דבר נפרד מן הבורא, וזהו כל תכלית התורה והמצות כולם לזכך הלב להגיע לידיעה והשגה זו דרך ראי' והתבוננות שכל פעולת אדם ומעשה אנוש ותחבולותיו הכל כאשר לכל אין שום דבר נפרד ממנו ית', וכל מה שהפליגו רז"ל בזוהר וחכמי האמת בספריהם חובת העסק בחכמת האמת הוא ממצות וידעת וגו', ומה שנגד זה הפליגו רז"ל בפרק אין דורשין (שם) שאינו ראוי' לכל אחד אלא למי שכבר נשלם בכל מעלות המדות, הוא ג"כ נלמד מלשון המקרא שאמר וידעת היום ולא נמצא בשום מצוה שיאמר בהם היום שהרי

כל המצות הם חובת עולם, אבל לימדתנו תורה בזה שאין זו מידה הראוי' לכל אחד רק כלפי שנאמר שם לפני זה אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלקים אין עוד מלבדו אמר אתה לנוכח לדורו שזכו לראי' הזו שאין עוד מלבדו כלל וידעת היום אחר שזכית לראי' זו תדע ותתבונן להשיב על הלב ידיעת ענין זה על בוריו ואינו חובת דורות עולם כשאר המצות שהם חובה לכל אחד, ויראה שזה שנאמר שם בפ' לפני זה כי שאל נא לימים הראשונים וגו' שפירשו רז"ל בפרק אין דורשין על החקירה במעשה בראשית, הוא ג"כ מצות עשה לדרוש במעשה בראשית ותכלית הדרישה הוא מה שסיים שם הנהי' וגו' השמע עם וגו' או הנסה וגו':

והרמב"ם שפירש ענין מעשה בראשית הוא חכמת טבעי הנבראים מצא בו מבוא תועלת לעבודת הש"י לאהבתו ויראתו, ואמנם אם הי' זה אמת אצלו אינו אמת לרוב המתעסקים בחכמות אלו ולא הי' ראוי לו לקבוע ידיעת עניינים כאלה בהלכות יסודי התורה שלו כלל, דברים שאינם צריכים למאמיני התורה לידיעתם וכ"ש שהרבה מדבריו אינם אמת כפי דעת חכמיהם היום. והכלל מה לדברי חכמי או"ה עם דברי התורה שמן השמים לעשות דבריהם יסודות לתורה, וכל מה שאסף שם הם מדברי חכמי או"ה וראוי' להם שכל חכמתם בחכמה השייכת בעוה"ז וידיעת נבראי. העוה"ז מצד טבעם שהוא כידיעת כל מיני אומניות שאין בזה שייכות לתורה, אבל חכמת מעשה בראשית שזכרו רז"ל שהשיגוה מתוך ספור התורה במעשה בראשית הוא ידיעת חכמתו ית' בבריאה זו, וביאור זה כי מעשה מרכבה הוא איך הש"י רוכב על כל הנבראים כולם גם אחר שנברא העולם כקודם, וזהו יחוד הנקרא בזוהר יחודא עלאה ר"ל מצד ההתעלות הכל לאלקות גמור שהשגתו הגמורה אינו אלא לנביאים כיחזקאל והדומה, ויש עוד יחודא תתאה שאמרו בזוהר שעל זה אומרים פסוק ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אחר שמע ישראל ור"ל השגה תחתאה מענין היחוד, (עי' בזוה"ק תרומה) וההשגה ההיא בדרך כלל היא ידיעת כבוד מלכותו ית', היינו כי כבוד המלכות הוא שיהי' לו עבדים תחתיו כי אין מלך בלא עם (פרדר"א פי"א), וזהו סיבת הבריאה כולה להתגלות כבוד מלכותו שיהיו נבראים ויכירו שיש בורא, והוא ענין מלא כל הארץ כבודו שכבודו ית' הוא מלא כל הארץ שהיא כלל הבריאה היותר שפלה שם מלא כבודו כי כל פעל ד' למענהו לקילוסו (שוח"ט יט. קמ"ח) לגלות כבוד מלכותו, וזה הכבוד ממלא כל מדריגות היותר תחתונות כי מדריגה התחתונה מן היחוד היא המושגת לכל נברא בקל שישיג שהש"י בראו לקילוסו והוא הנותן בו חיות וכח קיומו ולהיות תחת המציאות וכיוצא, וזהו כלל מעשה בראשית שהוא ההכרה איך כל הנבראים הם מעשה הש"י לקילוסו והוא כבוד מלכים

חקור דבר (משלי כ"ה) שדבר זה מצוה על כל אחד לחקור בזה ולהתבונן עד מקום שידו מגעת, וכן במצות שאל נא וגו' לא אמר היום שמצותה בכל אדם, רק מה שאמרו (חגיגה שם) שאין דורשין במעשה בראשית לשנים שהוא המשא ומתן בזה ברבים שיוכל לבוא לחקירת מה למעלה כו' המביאים לידי כפירות ר"ל, והתבוננות זה צריך מאוד לענין התורה שכללותה הוא מצד השגה זו כי השגה העליונה דראיית האמיתות שהוא. ממש יחוד גמור כעד שלא נברא העולם, הוא הדבקות גמור עד כלות הנפש כטעם נפשי יצאה בדברו כיון שמשיג שאינו דבר נבדל מעצמותו, ולכן בכל דבור יצאה נשמתן והוריד הקב"ה טל של תחיי' (שבת פ"ח:) להחזירם למדריגת נברא, וזהו השמע וגו' ויחי או הנסה וגו' שמצד האחדות גמור מה מקום להבדלת גוי מקרב גוי לקחת אליו ית' זה הכל מצד מדת כבוד מלכותו, והוא החקירה במעשה בראשית ובזה ישיגו הפלא העצום שיש בתורה שהיא המאחדת מעשה בראשית עם מעשה מרכבה, כי השגת מעשה בראשית כבר הי' קודם מתן תורה ועל דרך זה התחיל אברהם אע"ה להשיג את בוראו והוא עשה ספר יצירה שהוא חכמת מעשה בראשית כדפירש רש"י בנוסח העין יעקב [ר"פ אין דורשין], אבל התורה היא התגלות הראי' אמת לאמיתו כמו שנתבאר ועכ"ז יש מקום לתורה ועבודה והבחירה בטוב ורע, וזה באמת פלא עצום הנהי' כדבר הגדול הזה וגו' שיתגלה להם אור כזה של מעשה מרכבה ועכ"ז יתנהגו רק על דרך מדת כבוד מלכותו שהוא הכרת נברא לבורא אבל מ"מ יש מציאות מה לנברא, וזה משלימות היחוד הגמור שיהי' מציאות הנברא והעדרו ג"כ הכל אחד, וזהו ההתבוננות המגיע ממעשה בראשית שמביא אח"כ לידיעת מעשה מרכבה והוא מ"ש אח"כ אתה הראת וגו':

ולמדנו ממקראות הללו ב' מצות פרטיות על ההתבוננות במעשה בראשית ומעשה מרכבה שהוא לפי מה שנתבאר התבוננות ענין היחוד כפי ב' מדרגותיו, ומדריגה העליונה היא מצוה שאינה מסורה לכל, ואפי' בדרך יחוד הכללי באמונה ודרך שמיעה לבד אז"ל (ברכות שם) לשון כיון דאמליכתי' כו' לשון מלוכה שמורה על שיש עם תחתיו דלולי זה לא שייך תואר מלך, והיינו כי יש מלך ומלכות דמלכות נקרא ההנהגה דרך מלוכה והוא הנקרא כבוד מלכותו או מלכים, כי ההנהגה במלוכה היא הכבוד למלך והנהגת המלוכה הוא השגת הנבראים כבוד מלכותו וזהו יחודא תתאה, אבל תואר מלך הוא למלך מצד עצמו כשהוא נבדל מהנהגת המלוכה רק שמ"מ יש עליו שם מלך, ומאחר שהכרת הנבראים שיש בורא ומנהיג היא כבוד מלכותו והנהגת המלכות כשאין הנהגת מלוכה היינו כשאין ההכרה מצד הזה רק מצד האמיתי, אלא שאינו בהשגת יחוד הגמור שהוא ראיית הנביאים והדומים להם רק השגה שאפשר לכל אחד מצד

הכרת הנבראים מלכותו ית' שזו מידה מסורה לכל אחד, ומצד הזה יכולין להתבונן כרגע ביחוד האמיתי ג"כ שזכרנו אע"פ שאינו משיג הדבר לאמיתו ממש דרך ראיי' רק דרך לבוש המלוכה שמשיג, כיון דאמליכתי' כו' תו לא צריכת כי גם זה נקרא מאמין ביחוד דרך אמונה המסור לכל אחד שאפשר להשיגו ע"פ התורה שהיא כעין אמצעי בין ב' דרכי השגות היחוד שזכרנו כמו שנתבאר, ובספר יצירה שהוא ביאור השגת מעשה בראשית שנו אם רץ לבך שוב למקום, שע"י השגת מעשה בראשית ג"כ הלב רץ להתבונן על ידו בהשגת יחוד האמיתי אלא שאינו בכח להתעכב שם, דהיינו להתבונן בענין עדיין רק לשוב תיכף למקומו והוא ההתבוננות כרגע שבשעת אמירת מלת אחד בכל יום תמיד שהוא ג"כ מסור לכל אחד, אבל כבוד אלקים שהוא מצות וידעת וגו' כי ד' הוא אלקים וגו' הסתר דבר והם סתרי תורה שאין מוסרין לכל אחד ודברים שהם כבשונו של עולם יהי' תחת לבושך (כמ"ש חגיגה י"ג) ומה שהם נקראים סתרי תורה ודברים כבושים אינו מפני שיש להסתירם ולכובשם שהרי זה הוא שהגידו לנו חכמים דדברים כבושים הללו יהיו תחת לבושך ושלא ימסרו סתרי תורה לכל אחד ומצד השם כבושים וסתרי תורה לבד לא ידענו חובת ההסתרה, הא למדנו שאין שם הכבושה והסתר להם מצד החובה להסתירם רק מצד עצמן הן דברים נסתרים וכבושים ששכל כל אחד לואה להשיגם ולעמוד על אמיתתן, ומזה נלמוד כי כל הספרים שחברום חכמי הדורות האחרונים להסביר ענייני חכמת הקבלה שיהי' מובנים לשכל האדם ומושגים בלב כל רואה דבריהם אין אלו מכלל הדברים שהם כבשונו של עולם, ואע"פ שכל דבריהם דברי אלקים חיים והם אמת ודבריהם אמת, מ"מ כל השגה המושגת לכל אחד אף שלא נזדכך גופו וחומרו להיות נפשט מגשמיותו אינה אלא השגת המעשה בראשית דהיינו הכרת הנבראים שיש בורא, ואע"פ שהם דורשים במרכבה ומבארים ענין היחוד האמיתי מ"מ מה שהוא מובן וגלוי לשכל כל הרואה בספרתם אינו אלא השגת כיון דאמליכתי' וכו' שזכרנו, שע"י השגת כבוד מלכים חקור דבר הוא משיג זה בחקירתו ורץ לבו לפעמים כמו רגע לצפות ביחיד האמיתי ותיכף שב למקומו שהוא מה שהוא נברא ומכיר בוראו, שזה הוא מקומו ומדריגתו כל זמן שלא הפשיט עצמו מגשמיותו בהזדככות כל מחשבות מוחו ולבו ופעולות אבריו בלתי לד' לבדו:

ומאחר שאמרנו דמאמר הכתוב שאל נא וגו' הוא ציווי ומצות עשה, א"כ חובה על כל אחד לקבוע לו עתים להתעסק בעניינים הללו, ובלבד בחבורים הידועים שמחבריהם היו אנשים גדולים ויראי ד' באמת שמתוכם הוא מכיר את מי שאמר והי' העולם כפי הראוי לו מצד מה שהוא נברא וישיג ג"כ יחוד האמיתי דרך אמונה עכ"פ על בוריו שזהו

מצות אמונת היחוד, וא"כ כל זה אינו בכלל אזהרת אין לך עסק בנסתרות שהוא רק במופלא ממך מה שהם נסתרות מעיני השגתו, אבל מה שהוא מבין בשכלו זהו בכלל מה שהורשית התבונן והנסתרות לד' אלקינו הם כל המאמרים שבספר הזוהר ומאמרי האריז"ל כפי מה שהם שאומריהם אמרום מצד השגת הראיי' על דרך הנביאים, כמובן שכל דברי האריז"ל אינם מהשגת השכל כספרי האחרונים המסבירים דבריו רק מעין מראה יחזקאל במרכבה, ודברים הללו ודאי הן הם מעשי מרכבה וסתרי תורה שאין מוסרין לכל אחד, ומ"מ כבר התירו פרושים הדבר להדפיסן ולפרסמן ואין בדבריהם דבר ברור מה שהתירו לעצמן לעבור על דברי רז"ל המפורשים רק מה שמביאים מס' הזוהר דבסוף יומיא יתגלו הדברים (תיקו"ז ו') ומלבד שיש לשאול על זה מי הגיד להם למפרסמים שכבר הם בסוף יומיא שכיון הזוהר והנה אנו רואים שמעת שהתחילו לפרסם לרבים ספרי הקבלה עבר כבר יותר מש' שנה ועדיין בן דוד לא בא בעוה"ר, מלבד זה בזוהר לא התיר לדרוש ולפרסם כי דברי רז"ל באזהרותיהם הם קיימים לעד ולעולמי עולמים, רק אמר זה דרך מגיד עתידות שהוא עתיד להתגלות והיינו שיהיו הכל חכמים ומבינים מדעתן לא שיפרסמום, אם לא שנאמר דמ"מ מאחר שמן השמים עזרו לפרסם הדברים אפי' יהי' ע"פ שגגת חכמי ישראל סוף סוף כבר נתפרסמו ונתקיים דברי רשב"י שצפה ברוח הקודש שעתיד להתגלות בסוף יומיא שכיון ברוה"ק על מה שהם מפורסמים עכשיו בספרים דפוסים, וכיון שרשב"י התנבא למפרע על זה נתברר הדבר שבהיתר עשו, אבל אין זה בירור עדיין שעל התגלות הזה מפירסום הספרים לבד כיון רשב"י שהרי ספר הזוהר שעליו אמר דבריו ביחוד כבר נתפרסם בעולם זה קרוב לת"ק שנה ואין לקרותו בסוף יומיא, ונראה דכונתו ודאי על התגלות הבנת הדברים והשגתן בלבות כל או רוב בני אדם שדבר זה אינו אלא עד יערה עלינו רוח ממרום ובודאי אינו אלא בסוף יומיא ממש קרוב לביאת המשיח שיבוא במהרה בימינו, וכבר הרבה גדולי ישראל קראו תגר על זה ועד אחרון בדור שלפנינו ה"ר חיד"א בספריו ג"כ צווח ככרוכיא על פרסום כל ספרי קבלה בדפוס חדשות מעתה במדינתינו, ובאמת לא ידעתי מה נ"מ בין פרסומן בדפוס או בכתב יד והנה כבר נתפרסמו בכתב יד בכל המדינות וגם טרם נדפסו היו גלויים לכל אחד, ואך טוב הי' לפי דעתי מה שהי' ברצון מהרח"ו שלא רצה לתת להוציא כתביו מרשותו כלל, אבל הנה כל חכמי ארץ הקדושה בזמנו התנגדו לו בזה והשתדלו לגנוב הכתבים ממנו ולהעתיקן ולפרסמן שם עכ"פ כידוע, והגם שהם החרימו שלא להוציאם לחוץ לארץ עד אחר ק' שנה כנודע, הנה לא עשוהו חרם עולם וגם לא ידעתי מאי נ"מ בין ארץ ישראל לחוץ לארץ וכי כל יושבי ארץ הקדושה וכל

העולים אלי' הם מן השרידים אשר ד' קורא וכולם ראויים למסור להם סתרי תורה שהרי שם לא העלימום מכל דורשיהם, וגם הר"י סרוג שהי' כפי הנראה הגדול שבתלמידי האריז"ל שזולת מהרח"ו הלך תיכף אחר פטירת האר"י לאיטליא ופירסם שם כל דברי האריז"ל הנודעים אליו בעל פה ובכתביו, ועוד יותר פירסמם אחריו תלמידו הרמ"ע כל מה שקיבל בספריו הנדפסים והכתובים מגלה סתרים גדולים, (ובהם הרבה סתרי עולמות עליונים ביותר שלא נתגלו למהרח"ו ז"ל כ"כ כידוע מסודות המלבוש וטהירו עילאה וכדומה המפורסמים בכתבי הר"י סרוג והרמ"ע ובספר עמק המלך וספר ויקהל משה והדומה, שלא נמצא בכתבי הרח"ו מזה דבר שקבלם הר"י סרוג טרם בא הרח"ו לפני האר"י או ששמעם בעת שלא שמע הוא, ולהיות הר"י סרוג הלך לאיטליא לא נודעו כתביו להרח"ו ולכן לא אספם בין כתיבותיו כמו שאסף מה שכתבו שאר החברים, ואם מפיהם העתיק מילין כ"ש שהי' מעתיק מדברי הר"י סרוג שהי' גדול הרבה ובעניינים שלא נודע לו מהם שמץ דבר כלל, אבל לא נודעו לו, ולכן בחינם יתחסדו קצת מההולכים בעקבות הרח"ו בספריהם שלא לדבר מעניינים הללו מפני אזהרת הרח"ו שלא לעיין בכתיבת שאר החברים, כי לא על הר"י סרוג כיון שלא ראה כתיבותיו כלל) וגם מקצת כתבים בעמקי סודות שגנזם הרח"ו בקברו אף עליהם התחכמו חכמי ארץ הקדושה בדור שאחריו והוציאום מקברו וכמ"ש ה"ר חיד"א, ואף הם נתפרסמו בעולם על ידיהם כי כבר אמרנו שאין שום חילוק בין הפרסום בדפוס או בכתב יד, ואיך אפשר מכל עיני העדה נעלם דבר וצדיקי' כאלה יביא הקב"ה תקלה על ידיהן:

אבל אמיתן של דברים לדעתי כי כמו שיחזקאל ע"ה כתב פרשת המרכבה בספרו גלוי לעין כל ושילמדם כל אחד היודע קרוא מקרא ואין בזה משום פרסום מעשה מרכבה, כן הוא כל הכתוב בספר הזוהר וכתבי האריז"ל וכדומה להם מן הנסתרות אשר לד' אלקינו, אף שהם האריכו בדבריהם יותר ותפשו לעצמם לשונות אחרים, מ"מ אין שום נ"מ בין ספור מרכבה וכסא וכמראה אדם יושב עליו שבספר יחזקאל לספור פרצופין מדמות אדם ואבריו ופעולות אדם מזיווג וחיבוק ונישוק וכדומה המוזכר בכתבי האריז"ל ושאר תעלומות שבספר הזוהר, וענין איסור המסירה שזכרו רז"ל הוא ענין אחר כי אין קרוי מסירה אלא מה שהאדם מוסר לחבירו כדרך מסירת חפץ שהוא אח"כ ביד חבירו כמו שהי' תחלה בידו של זה, וכענין משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וגו' והם מסרוה לאנשי כנה"ג שהיא מסירה ממש דלא בשמים היא וכל מה שידרשו ויפרשו בה חכמי ישראל הוא הדבר אשר דיבר ד' והרי הוא מסורה בידם ממש, ועל דרך זה הוא מסירת סתרי תורה שסיפור הדברים לבד דרך סיפור ככתוב בספרים אין זה בכלל מסירה כלל

רק כיודע מעשה מסופרת, וההתבוננות עפ"י הספרים והחכמים המסבירים הדברים לשכל כבר זכרנו שזה בכלל מעשה בראשית ולא זו היא הדרך שהשיג האריז"ל אותן הדברים, שהדבר ידוע שהוא לא המציא לו משלים להלביש דבריו דא"כ למה בחר לו במשליו האלה גם ודאי צריך בלוי זמן עצום לזה לחקור איך להלביש דברים במשל שיהי' מכוון לנמשל, אבל כל השגותיו הי' דרך צפיי' בנסתרות והוא ראה כל המראה הזה כדרך שראה יחזקאל המרכבה ולא היתה צריכה אליו לפתרון, כי הפתרון בדרך הסברא שיבין כל שומע אינו בכלל סתרי תורה שהוא נסתרות שאין כל אחד יוכל לידע כלל כאמור, אבל הדברים היו מובנים אליו באמת כמות שהוא ע"פ ידיעת היחוד האמיתי שזכרנו על בוריו שזכה אלי', ובידיעה זו היא השגת כל אותן הדברים שהם נסתרים אלינו שלא יוכל לדעתו מי שלא טעם טעם השגת היחוד האמיתי שהוא השגת מעין רוה"ק ונבואה, ודבר זה אי אפשר כלל ללמדו ולכתבו בספר שידע כל קורא, רק מי שהוא זוכה להיות חכם ומבין מדעתו להסתכל באובנתא דלבא ולראות במרכבה ממש כרואה בעיניו, ושישיג לא בדרך שמיעה וקבלת הסיפור ששמע וראה כתוב בספר רק שישיג בעצמו על הדרך שהשיג האריז"ל עצמו והדומין לו, אבל אפשר למסור דבר זה מרב לתלמיד שיהי' דרך מסירה, וכנודע מהמסופר מתלמידי האריז"ל שבחיי האריז"ל כשהי' מוסר להם יחודים לכוין על קברי הצדיקים היו מתגלים להם נפשות הצדיקים ומודיעים להם סודות התורה, והתגלות זה הוא השגה מעין השגת האריז"ל עצמו שלא דרך שמיעה לבד וכמובן, וכונות יחודים הללו אע"פ שהם כתובים בספרים הלשון שהגיד להם כבר אמרנו כי הנסתרות הוא מה שאי אפשר אמיתותו להתוודע כלל אלא למי שיודע, ועיקר ענין יחוד הוא כמשמעו השגת היחוד האמיתי שזכרנו להשיג שאין עוד מלבדו ממש זהו יחוד ואין שום דבר זולת זה קרוי יחוד, וכל אותם כונות הם דרכים ליודעים להגיע להשגת היחוד האמיתי שהוא מעין רוח הקודש וזוכה להתגלות דרך צפיי':

והנה ידוע מהמסופר שתלמידיו אחר פטירתו לא הצליחו עוד ביחודיהם שיתגלו להם הנפשות, והרי כי רק כח מסירתו להם היחוד הוא הפועל שיזכו למדריגה זו, ויש בכח הרב המלמד לתלמידו פה אל פה שימסור לו ההשגה בסתרי תורה שיהיו מושגים אליו ג"כ דרך צפיי' כענין השגת סתרי תורה בענין שלא יהיו נסתרים מעיניו והכל כפי כח התלמיד, יש פועל אצלו רק בעת המסירה שנפתחו לו ארובות השמים ורואה מראות אלקים ואח"כ נעלם ממנו, ויש שכחו יפה ומעת שזכה לראיי' זו הוא מתחזק ומתאמץ בכל כחו לדבק בה ולהפשיט כל כחותיו החומרים מעליו עד שלא ימוט ממדריגתו, והנה כאשר שמענו מן המסופר מהאריז"ל עם תלמידיו והדומים להם כן ראינו בספרי

הנביאים, ושמואל הנביא זכה מעצמו להגיע למדריגת הנבואה ומשזכה בה הי' בידו למוסרו לתלמידיו, ובני הנביאים שהיו לפניו היו ג"כ מתנבאים כמפורש בכתוב והוא רק ע"פ קבלתם ממנו, ובני הנביאים שבימי אלי' נתנבאו כל זמן שהי' אלי' בחיים ואח"כ נסתלקה נבואתם ונשאר אצל אלישע בלבד כמשאז"ל (תוספתא סוף סוטה) ואמרו (יל"ש פ' בא) דברוך טען דמצינו כל תלמידי הנביאים הם נביאים וכמ"ש נחה רוח אלי' על אלישע, הנה מבואר שכח הרב הוא הפועל בתלמיד להיות נביא, ואע"פ שאנחנו לא נדע להבין זה מה כח הרב יפה בזה בענין הראיי' והשגת נבואה שהוא אין יכול אלא ללמד מה שבכח החכמה, זה לפי שאנו לא השגנו מעולם השגות כאלו ולא ידענו טיבם ואין לנו אלא להאמין מה שנשמע ונראה כתוב מאותם שזכו להשגות כאלה, ועל מסירה זו הוא שהזהירו שלא למסור אלא לבעל התנאים שזכרו שכבר אפשר שישיג השגות גדולות כאלה בדרך מסירה מי שאין בו תנאי השלימות כראוי, ואע"פ שבהכרח צריך לזה הזדככות הגוף הרבה כאמור, מ"מ הרבה מדריגות יש בהזדככות זה, ואחר יוכיח שנכנס לפרדס וקיצץ בנטיעות (חגיגה י"ד:) והכניסה לפרדס הוא ההשגה והצפיי' במרכבה כדרך כל צופי המרכבה, וכן אמרו עליו שהי' יודע רבונו ומתכוון למרוד בו, וידיעה זו הוא מה שנאמר וידעת וגו' אין עוד שהוא השגת היחוד האמיתי שזכרנו כי הי' מגדולי החכמים ונזכר באבות בכלל חכמי המשנה, וממה שידענו מגדולת מדריגת התנאים חכמי המשנה נדע גודל מדריגתו ג"כ שהי' בתחלה כאחד מן התנאים בהשגה גדולה מאוד, וענין שנתכוון למרוד שהוא דבר תמוה להבינו בשכל איך היודע מאמיתות יחודו ית' יתכוין למרוד והיתפאר הגרזן על החוצב בו ואיך יצוייר בלבו למרוד במלך מלכי המלכים הקב"ה, אפי' מי שמשיג דרך אמונה לבד או דרך ההבנה של הנבראים ודאי אי אפשר שיחטא דרך מרד אם יודה שהאמת במציאות הש"י ושמלכותו בכל משלה איך ימרוד, אבל יחטא רק בתאות ע"י שיצרו תקפו ואנסו בשביל הנאת שעה וכיוצא בכל עבירות שמהסתת היצר המתאוה לא דרך מרד וכ"ש המשיג אמיתות היחוד, אבל רז"ל פירשו זה במה שאמרו שקיצץ בנטיעות ומבואר הוא שאי אפשר לקצץ בנטיעות אלא הנכנס לתוך הפרדס ומתבאר דהשגת היחוד האמיתי הוא שגרמה לו זה, וכן אמרו עוד (שם טו.) דחזא למט"ט כו' אמר ב' רשויות כו' ומט"ט ידוע שהוא שר העולם וכן טעם המלה בלשון רומי מנהיג וכמ"ש בבר"ר [פרשה ה'] נעשה קולו של הקב"ה מיטטרון למשה פירש"י מנהיג, כי ע' שמות יש למט"ט נגד ע' לשונות כמ"ש בפרקי היכלות, ומסתמא השם מט"ט הוא נגד לשון רומי ולהיותן אז תחת ממשלתן וגלותן לכן קראוהו רז"ל בכמה מקומות בשם זה ולכן הוא הכותב זכוותיי' דישראל (חגיגה שם):

והנה מצד השגת היחוד האמיתי אין מקום לזכות וחובה כלל, כיון שהוא משיג שאין עוד מלבדו כלל הרי כל פעולות אדם ג"כ הם פעולות הש"י, ועל זה נא' אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח ר"ל שהרי הכל שלו ופעולתו, וזה אמת מצד היחוד האמיתי וכמ"ש בפ' אין עומדין (ל"ב.) אלמלא ג' מקראות כו' ואשר הרעותי וכדומה, אך מ"מ גם זה אמת שהרשות נתונה והבחירה ביד האדם דאלו צדיק ורשע לא קאמר (נדה ט"ז:) דאל"כ אין מקום לתורה כלל ודבר זה יסוד התורה וכמ"ש הרמב"ים בהלכות תשובה, ואמנם איך יתאחד זה עם השגת היחוד האמיתי הוא דבר עמוק מאוד להבינו, וכל מה שיגעו חכמי הדורות להסביר ענין הידיעה והבחירה לא יועיל למשיגי יחוד האמיתי שאין עוד מלבדו ממש, ובזוהר חדש בסוף הספר [דפוס זולצבאך דף קמ"א ע"ב] ובספר ד' מאות שקל כסף [דף צ"א סע"ג] בשם זוהר וספר הקנה ושאר ספרים קדושים כתבו דהידיעה והבחירה הם בב' מקומות במקום שיש ידיעה אין בחירה ובמקום שיש בחירה אין ידיעה, ואלו דברים להשיג על האמת דרך צפיי' איך שניהם אמת ואין זה סותר ליחוד האמיתי הוא דבר עמוק מאוד, ובזה הוא שטעה אחר לחשוב ב' רשויות הן, רשות ר"ל הנהגה כמו אל תתוודע לרשות וחשב שהו ב' הנהגות שונות ונפרדות זו מזו כי לא השיג דרך יחוד האמיתי גם בזה, וחשב שהנהגת התורה בבחירה הוא למי שאינו משיג יחוד האמיתי כמוהו וכפי מדריגתו הוא הבחירה, אבל מי שמשיג האמת שאין עוד מלבדו ממש אין מקום לתורה וחשב שהותרה לו הרצועה, וזהו הכונה למרוד שהוא במתכוון עשה כל איסורים שבתורה לא לתאוה, רק במחשבתו שבזה הוא דבוק ביחוד האמיתי שלמעלה מהנהגת התורה מזכות וחובה הנמשך מצד מלכותו ית' המתפשט בתחתונים מצד מה שהם נבראים והוא ית' שוכן עם דרי מטה, אבל דביקותו רק הי' באמיתות יחודו ית' חשב שגם כל מעשיהו ברע והיפך רצון הש"י בתורה הרי מכיר שהכל מאמיתות יחידו, וזהו הי' בעיניו שלימות היחוד והתהפכות הרע לטוב דעתו וזהו הקיצוץ בנטיעות, ואמרו בתיקונים תיקון ס"ט מאן דנטל מלכות בלא ט' ספירות מקצץ בנטיעין ומאן דנטיל ט' ספירות בלא מלכות כופר בעיקר, פירוש מלכות הוא שכינתו ית' בתחתונים הנבראים שמכירים שיש בורא שזהו הנהגת מלכות כנז"ל, ומי שסובר שאין זה אחד עם היחוד האמיתי הוא קוצץ בנטיעות שהבריאה הם נטיעות הפרדס ודבוק ביחוד האמיתי, ומי שלוקח היחוד האמיתי כפשוטו וכופר לגמרי בענין הבחירה וכלל ענין התורה כולה הרי כופר בעיקר, שהתחלת התורה אנכי ד' וגו' הבא ליתן התורה שזהו מכלל עיקר מציאות האלקות שהוא הנותן התורה וכמ"ש בסי' א' בשם סמ"ג, והדברים ארוכים בביאור כל האגדות בענין אלישע אחר בתלמוד בבלי וירושלמי פרק אין דורשין ומדרש רות ובזוהר

בכמה מקומות, ועי' בספר ברית מנוחה [דף ה' רע"ד ודף ו' סע"ב] מה שכתב בענין טעות אחר והדומה לו אנשים גדולים ע"י צפייתם באור הגדול ע"ש שדבריו עמוקים מאוד וצריכים ביאור רחב ואין כאן המקום להאריך בביאור הדברים בדרך המובן לשכל, רק הצורך להזכיר כאן כמה מסוכנת הוא צפיי' זו גם לאנשים גדולים כל שאינו נקי אגב אמו ומשרשו, וכמה צריך ליזהר המדמה בעצמו שכבר עלה במדריגת ההשגה בגדולות ובנפלאות להיות חכם ומבין מדעתו בסתרי התורה:

וכל זה בצופי המרכבה בדרך הצפי', אולם ההתבוננות בדרך הדרישה והחקירה מסברא בענייני הלשונות הנסתרים על זה נאמר (חגיגה י"ג) במופלא ממך בל תדרוש במכוסה בל תחקור, דמאחר שאומריהם אמרום מופלא ומכוסה והם סתרי תורה שאי אפשר להשיגם אלא דרך צפיי' אין לחקור בהם בחקירת הלב, והוא מה שהזהיר עליו הרמב"ן בהקדמה פירוש התורה לבל יסברו סברא ויחשבו מחשבה בד' בסתרי התורה שלא יוודעו כלל בשום שכל ובינה זולתי מפי מקובל חכם לאוזן מקבל מבין והסברא בהן אולת כו' כי לא תבואהו בסברותיו רק רעה כי ידברו על ד' סרה כו' ע"כ, ונאמן עלינו הרמב"ן ז"ל בעדותו שכתב שלא יוודע אמיתותן בשום שכל, ולא יתפאר האדם שהוא בעל לב רחב בשכל גדול שיוכל להשיג זה, ומה שכתב כי ידברו על ד' סרה הוא שיבואו להגשים מתוך סברותיהם בנסתרות האלה, וכמ"ש בריב"ש [סי' קנ"ז] בשם אחד מהמתפלספים שהמקובלים מאמיני העשיריות. והרמ"א בספר תורת העולה [חלק ג' פ"ד] האריך בישוב טענה זו שהוקשה בעיניו מאוד וביאר שענין הספירות הוא ענין התוארים שיש להש"י ושחכמת הקבלה היא הפילסופיא עצמה, ע"ש באורך כי סוף דבריו הודה מעצמו שאינם מפי הקבלה ושלא בא לבאר ענייני הקבלה רק ראה עת לעשות לד' כו', והיינו שלא יבואו לידי הגשמה וראה לאחדה עם חכמת פילסופי ישראל שראה בספר המורה נבוכים וכיוצא בו שנתאמצו לסלק ההגשמה, ובאמת אין ענין חכמת הקבלה מזה כלל ולא יעלה על הדעת שישיגו חכמי או"ה בחכמתם מה שהשיגו נביאים ובעלי רוח הקודש מחכמי ישראל בהשגתם, אבל דבריו טובים ונכוחים לסלק מלב ההמון הרואים בספרי הקבלה כמו שזכר שם מחשבת ההגשמה, וכבר נמצאו הרבה אנשים גדולים מחברי ספרים מלהקת המקובלים שנכשלו ג"כ בזה, ומכללם בעל ספר יושר לבב שהסביר ענין הצמצום וכדומה דברים הרבה מענייני הקבלה בהגשמה גמורה למבין, ופרטתיו בשם לפי שכבר פירסומוהו איזה מחברים הבאים אחריו בדפוס לברר טעיותיו בזה, והנה הוא הי' אדם גדול וקדוש כנודע וטעה באמונתו בלמד, אע"פ שגם זה טעות גדול וצריך כפרה וכמו שנתבאר למעלה מ"מ אינו חטא חמור כ"כ וכמו שנתבאר מדברי הראב"ד

והרמב"ן, אך האיש אשר נפשו לא מטוהרה יוכל לבוא מזה לחטאים חמורים ר"ל, וכן ראיתי כתוב בספר נדפס לאחד קדוש מדבר דכת ש"ץ שר"י שבאו למה שבאו הי' ע"י עסקם בחכמת הקבלה בלב מלא תאות עוה"ז והגשימו הרבה, וע"י ראותם לשונות זיווג חיבוק ונישוק וכדומה נפלו לתאות ניאוף ר"ל ועד שהרשיעו הרבה, וכן ידענו בבירור מרב אחד בדורות שלפני פנינו שהי' מוחזק לחכם ומקובל והדפיס ספר בענייני קבלה בהסכמת חכמי הדור ההוא ואח"כ נכשל בענין ניאוף ר"ל, ובלתי ספק גרם לו ג"כ עסקו בחכמה ההוא והגשימו בה הרבה כניכר מתוך ספרו ד' יכפר בעדו, וכתבתי זה למען דעת כמה האדם צריך ליזהר לדרוש בנסתרות כמו שהזהירונו רז"ל:

וכל מה שכתב הריב"ש שם בענין הזה הם אמת לענין כלל ישראל ואפי' חכמי ישראל וגדוליהם כמו שהעיד שם בשם רבותיו גדולי ישראל שלא רצו להתעסק בזה כי גם בימי חכמי התלמוד לא כולם ידעו במעשה מרכבה וכמפורש בפרק אין דורשין, ומה שכתב בעבודת הקודש [חלק העבודה פי"ג] לתמוה עליו שלא נהג דרך החכמים להשיב על מה שלא שמע לא שמעתי ולשפוט על מה שלא ידע והי' לו לדרוש מפי היודעים ע"ש באורך, תמיהני על תמיהתו וכי על גוף החכמה משיב שידע עניינה מה שלא ידע הרי אמר בפירוש שאינו יודע ממנה ולא קיבלה, אבל תשובתו היתה אם הוא ראוי להשתדל בה מפי ספרים וסופרים ועל, זה כתורה מה ששמע מפי רבותיו אומר שמעתי, וטענת המתפלסף הנז"ל שהביא תמיהני אטו הביאה לאמת שהמקובלים הם מאמינים כן רק אמר שיש לטעון עליהם כן וצריך דעת רחבה שלא יכשל בדבריהם ולכן ראוי למנוע מזה, והרי הרמ"א (שם) מעיד ג"כ שהיא טענה שצריכה ישוב הרבה מצד השכל כנזכר, ובודאי הי' כדאי להזכירה לדעת כמה אפשר ליכשל מי שלא יבין הדברים על בוריין מפי מקובל נאמן, ומה שכתב שהי' לו לבקש החכמה מיודעים, הרי על זה גופו הוא שדן אם לבקש החכמה מיודעים ואמר שראה ביאורים על סודות הרמב"ן וקרוב לטעות בהם וע"כ בחר שלא יהי' לו עסק בנסתרות, והיינו מפחד הטעות וסיים לשואלו שאין לסמוך בדברים כאלו אלא מפי חכם מקובל ועדיין אולי ע"כ, נראה לפי שכבר עסק עם המקובלים פה אל פה ג"כ כמ"ש שם מהר"י ן' שושן ולא ניצחוהו להתעסק בה נראה שלא מצאו דבריהם חן בעיניו לסמוך עליהם והוא שסיים ועדיין אולי, והרב עבודת הקודש כתב כי לא אלמן ישראל מיודעים ומקובלים ע"ש והוא כפי דעתו, אולם האריז"ל שבא אחריו וכל דבריו מקובלים אצל כל חכמי ישראל העיד לנו שאינו כן כפי מ"ש בריש ספר נגיד ומצוה משמו שהזהיר שלא לקרות בכל ספרי המקובלים שמימות הרמב"ן עד זמנו שאינם על יושר זאת החכמה ולא כיונו לאמיתה ע"ש, הנה ספיקותיו של הריב"ש ז"ל

הם ודאית וכתורה הורה שלא להתעסק בה שהרי גם הרמב"ן הזהיר אם לא מפי מקובל חכם כנז"ל ומי יודע איזהו הנקרא מקובל חכם, וכפי הנראה הריב"ש שם הי' מסתפק גם בקבלת הרמב"ן ורבותיו במ"ש בשם הר"ן דיותר מדאי תקע כו' ובעבודת הקודש שם צווח על זה, אבל כונת הריב"ש והר"ן דודאי אם הם הן הדברים המקובלים על יושרן ואמיתן כך ראוי לו וכך יפה לו אך רמז כי יותר מדאי כו' ר"ל גם מה שאין ראוי להאמין, ואמנם בזה לא נאמנו דבריו כפי עדות האריז"ל שם שכל דברי הרמב"ן אמת, אבל עכ"פ לענין מה שבא הריב"ש להורות הלכה לרבים מה יעשו בעסק חכמה זו ודאי השיב כמדת חכמים, ודבריו נאמנו מאוד במה שכתב מי מכניס אותנו לכל זה הלא טוב להתפלל סתם כו' ע"ש, ובעבודת הקודש שם תמה על זה וכתב ואם הם דברי קבלה מי עשאו בן חורין ליפטר מלכוין הכוונה ההיא בתפלה והנה זולתה אינה תפלה ואין שם דרך להשלים המבוקש ולא עוד אלא שיכעוס עליו המלך כו' ע"ש באורך, אבל דע כי אין לנו חובות אחרות זולת מה שחייבתנו תורה שבכתב ובעל פה בתלמוד המסור בידינו ממקבלי התורה שבע"פ, וכל מה שלא נמצא זכרונו בתורה שבכתב ושבע"פ המסורים בידינו אם יבואו אנשים ויאמרו לנו כך קבלנו אפי' יאמרו שקיבלו איש מפי איש עד מרע"ה אין אנו אחראין לשמוע להם מאחר שלא נמצא מזה בתלמיד ששם פירשו לנו חכמים כל המקובל בידם מתורה שבע"פ, ואע"פ שנמצא בענייני פרטים בדיני איסור והיתר וכיוצא הלכות מקובלות מהגאונים שלא נזכרו בתלמוד ועי' בתב"ש [סי' ל"ה סקמ"ז] לא אמרו אלא בעניינים פרטים ולא בענין זה שהוא מעקרי עבודה לפי דעתו, ועוד שהרי הוא כתב שקבלת הרמב"ן והנמשכים אחריו נמשכה מהראב"ד מה שקיבלו מפי אלי' הוא ואביו ובנו ע"ש והרי כי אין הדברים קבלה בידם מחכמי ישראל הקדמונים דור אחר דור רק מפי אלי', וזהו לענין גוף ידיעת הדברים ודאי ההתגלות מפי אלי' אין ספק בה אבל לחדש חיובים אגברא דברים אלו לא בשמים הוא ואין בכח אלי' להגיד לנו הלכות מחודשות שגם הגדותיו הם בכלל לא בשמים הוא וכמ"ש בשבת [ק"ח א'] וברש"י שם, ועוד שהרי כונות הללו שחייבו לכוין אי אפשר אלא ע"י הידיעה בסתרי תורה במעשה בראשית ומעשה מרכבה הידועים לאותן המקובלים והרי בזה מצאנו מבואר בתלמוד אין דורשין כו' דמשמע מינה דידיעת סודות הללו אין חובה לכל אחד, וכן משמע שם דכמה תנאים ואמוראים לא ידעו מזה כלל והרי מי שאינו יודע אותן הסתרים אי אפשר שיכוין כלל אותן הכונות שזכרו, וא"כ אדרבא למדנו מהתלמוד בפירוש שאין חיוב בכונות אלו כלל, ועוד שלענין מה שהסביר לו הר"י ן' שושן מענין הכונה בתפלה ודאי יפה השיב אף לבאים בסוד ד' מה צורך בזה, ואע"ג דקלסי' לתשובתו היינו לענין מה ששאלו שזה

כשניות, אבל לענין חובת הכונה בזה שהמשיל למבקש שיאמר לממונה פלוני אף אם נאמר דזה חובה למבקש למלך שאינו עושה בעצמו רק ע"י ממונים שאינו דרך כבוד שהמלך בעצמו יעשה לו רק יבקש עשה ע"י ממונה פלוני ובעל עבודת הקודש נראה שהסביר ג"כ הדבר כן במה שכתב שיכעוס המלך ויאמר אתה שואל לי דין ויין ולחם לך ליושב על המשפט ושר האופים ושר המשקים כו' ע"ש, אבל זה הי' דומה נמשל למשל אלו היו הספירות דבר נפרד ונבדל בממונה שתחת המלך, אבל באמת הם מדותיו ית' ולא כמדות בשר ודם רק באחדות גמור עם עצמותו והממונים שתחתיו הם המלאכים ועל זה לא חייבו גם הם לכוין בתפלה ואין ראוי כלל לזכרם רק לכוין במדותיו ית', ובזה לא מצאנו דוגמתו במשל כי המבקש מן המלך עצמו שיתן לו לחם אין צריך שיאמר לו עשה בכח האפיה שלך לאפות לו לחם וכיוצא בזה רק די שיאמר סתם תנה לי כך וכך, וכן אפי' ההזכרה על בקשת החסד שיעשה בחסדו ועל בקשת הנקמה משונאיו שיעשה בגבורתו שזכר הר"י ן' שושן אין בו צורך כי הוא מובן מעצמו, ותדע שאנשי כנה"ג לא תיקנו בנוסח התפלה שיפרש כן ועכ"פ אין בזה צורך כונות נעלמות, ואולי כונת בעל עבודת הקודש כי אין שייך לבקש לאין סוף עצמו דלא תצדק אליו התפלה רק מצד מדותיו, הנה גם בזה אין צריך ידיעת הכונות שזכרו כי ודאי אין כונתינו בתפלה אלא מצד שהש"י משגיח ומנהיג העולם, וכבר פירשו לנו כונה פשוטה ומבוארת בענין השמות בברכות ותפלות בטור שו"ע או"ח סי' ה'] בשם המיוחד בקריאתו שהוא אדון הכל ובכתיבתו שהוא הי' הוה ויהיה ובשם אלקים שהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכחות כולם, ואלו דברים גלוים לכל ויש די בהם אל הענין הנזכר שטענו עליו הר"י שושן ועבודת הקודש:

אמנם מיש בזוה"ק כמה פעמים דצריך לכוונא מילין ברעותא דלבא וכיוצא, וכן מ"ש לקשרא קשרין ולייחדא יחודין וכדומה מהלשונות הביא מקצתם בעבודת הקודש חלק הנזכר, אלו דברים חיובן מפורש בתורה ובתלמוד ענין כונת הלב מפורש בכתוב ולעבדו בכל לבבכם ובתלמוד (ברכות ל"א.) שיכוין את לבו לשמים וענין היחודים הוא מה שאמרו וכשאתם מתפללין דעו לפני מי אתם מתפללין (שם כ"ח:) והיינו ע"י הכרה שהוא כעומד לפני המלך שזהו ההתבוננות ביחודו ית' שקראוהו רז"ל קבלת מלכות שמים כנז"ל, וכל אלו דברים ידועים ולא נעלמו מהריב"ש, והם חובה לכל אדם לפי מה שהוא להעמיק בכונת הלב בתפלה שיהי' דרך עבודה לפני הש"י ולא יכוין לגרמי' כלום רק לכבוד שמים שיותר ממה שהעגל כו' (פסחים קי"ב.) וחפץ להשפיע כל טוב לישראל, ויתבונן ג"כ במלכותו ית' ע"ד היחוד ככל מה שהוא מתבונן בפסוק היחוד שפשוטו כפי

דברי רז"ל (ברכות יג:) כיון דאמליכתי' כו' תו לא צריכת, וכן בשעת התפלה אין צריך יותר מזה בדרך חובה לכל אחד רק להכיר שעומד לפני מלך יחיד ומתחנן לפניו בכל לבו דרך תחנונים על עמו, והחיוב לאסתכלא ביקרא דמארי' שמביא בעבודת הקודש שם מספר הזוהר הוא ההתבוננות בגדולתו ית' ובאמיתות יחודו שזה כל האדם כמ"ש ג"כ בסוף המורה נבוכים באורך ונז"ל סי' א' ולא יכחישנו הריב"ש שזו חובת כל אחד כפי מה שהוא, וכפי מה שכתבתי לעיל הם מצות מפורשות בתורה שאל נא וגו' וידעת וגו': **וענין** הדרישה במעשה בראשית המסור לכל אחד, הוא ההתבוננות בתכלית בריאת העולם והאדם שהי' רק למענהו שזה התחלת התעוררות האדם, ופתחו בהערה זו הרבה ספרי מוסר כמו בספר הישר של מוסר המיוחס לרבינו תם וכדומה לו לעורר האדם להשתדל להטיב מעשיו מצד הזה, ותכלית ההתעוררות להכיר שכלל כונת הבריאה אינה אלא לפרסם כבוד מלכותו ואמיתות יחודו ונבחרו בני ישראל לפרסם זה ע"י התורה ומצותי' שניתנו להם, וזה כל כונת התורה ומצות להכיר זה, והתבוננות זה אין לו שיעור כי לא קצבה תורה חיוב עד כמה יחקור בהתבוננות זה ואיך יהי' חקירתו רק עכ"פ צריך האדם לקבוע לה שעה להתבונן בזה, ודרך ההתבוננות כפי השגת שכלו מדעתו ומפי ספרים וסופרים, והרמב"ם ז"ל וסייעתו שחקרו בעניינים הללו בחכמתם דרך הפלוספיאה והשיגו מה שהשיגו אף שלא ידעו אמיתות ענין מעשה בראשית ומעשה מרכבה המוזכר בפי רז"ל כלל, מ"מ כבר קיימו מצות הדרישה בהתבוננות יחודו בשלימותה כיון שהתבוננו בה בכל כח השגת שכלם, ואין חובה על האדם להתבונן בזה אלא כפי השגתו ובמופלא ממנו בל ידרוש כלל ומפורש בפרק אין דורשין דגם מעשה בראשית לא ידעו הכל, והיינו לדעת הדברים על בוריין שזה צריך לימוד להבין עומק דבר זה איך כל הנבראים אין נמשכים אלא מאמתת המצאו, ואע"פ שכפי מה שכתבתי זה מצות עשה שאל נא וגו', מ"מ אין המצוה על הידיעה בדרך החכמה כולה שדבר זה אינו מסור לחכמים בעלי בינה מעצמם או המקבלים מרבותם, אבל המצוה הוא רק על השאלה וההתבוננות בענין זה עכ"פ אחד המרבה ואחד הממעיט ועל איזו דרך ואופן שיהי', רק שיהי' ההתבוננות בענין הכרת הנבראים שיש בורא ובענין מעשה התורה והמצות המקבילים לענין זה לדעת שיש בורא, ואולם ודאי טובי' לדזכי ומכיר יחודו ית' על דרך האמת לאמיתו, וההכרה באמיתות שאין עוד מלבדו שהיא הצפיי' במרכבה כבר נתבאר שאי אפשר אלא למי שזכה למדריגת הצפיי' ברוה"ק כרואה בעיניו אם מעצמו אם דרך המסירה מרבו לא דרך שמיעה לבד, וזה אי אפשר לשומו חיוב על כל אחד כלל

כי גם השומע מפי מקובל אמיתי לא ידע כלום אלא אם יזכה לראי' וידיעה שלימה ע"י הקבלה דרך מסירה שזכרנו:

וכל הכונות המוזכרות אצל חכמי האמת בענייני התפלה והמצות, הוא שיהיו כל מעשיו ותפלותיו מכוונים עם דרך היחוד האמיתי הזה, וזהו מ"ש בזוהר תדיר להפליג זה כי היא העבודה שאין למעלה הימנו כשכל מעשהו לייחד יחודין על דרך היחוד האמיתי, וזהו כלל כל הענין הכונות במדות וספירות לייחד בזה מעשהו ופעולתו בענין מיוחד או תפלתו על דבר מיוחד שזה נראה כדבר נפרד ובאמת הוא מיוחד הכל באחדות גמור שבאמת אין עוד מלבדו כלל ואולם עכ"ז יש מקום למעשה מצוה ולתפלה, ואמיתות יחוד זה אינו מושג אלא למי שזוכה לטיול בפרד' וצפיי' במרכבה וכולי האי ואולי שלא יטעה כאלישע אחר הנז"ל, ואי אפשר שיבינו כלל מי שאינו משיג זה בדרך ראי', ולכן נמצא בזוהר כמה פעמים זכאה איהו מאן כו' שאי אפשר לאומרו דרך חיוב שאינו ביד האדם רק אשרי הזוכה לכך, כי השגה זו הוא השפעה הנשפעת מלמעלה לנביאים דרך נבואה ולחכמים ברוח הקודש וכל אחד כפי כח חכמתו והשגתו ומדת נפשו הוא צופה ורואה, ומרע"ה במראה הא' באש שבסנה ובמראה הב' בהעברת כל טובו על פניו הראו לו, ג"כ אמיתות יחודו ית' על דרך ראיית המרכבה אלא שלא ראה מרכבה וחיות ואופנים וכו' כדרך שראה יחזקאל רק במראות אחרות כפי הראוי לו, ואלי' ראה מראה רוח ורעש ואש וקול דממה דקה, ועל ישעי' אז"ל (חגיגה י"ג:) דראה כל מה שראה יחזקאל אלא שזה דומה לבן כרך כו' נראה שהיו דרך ראיית והשגת היחוד שלהם שוה, ובס' הזוה"ק ורע"מ ותיקונים ואידרא רבא וזוטרא וספרא דצניעותא המתבונן ימצא בהם כמה מראות שונות לא ראי זה כראי זה ושניין דא מן דא לגמרי שלא באותן הספורים והעניינים כלל, והם מראות והשגות שונות לחכמים שונים ומהם גם לרשב"י עצמו בחילוף הזמנים, וכן בספר הבהיר לר' נחוניא בן הקנה ובספר התמונה המיוחס לרבי ישמעאל כהן גדול ימצאו בהם מראות אחרות ידברו מהם בסגנון אחר לגמרי, וכן סגנון קבלת הגאונים מה שנמצא מובא בפרדס ושאר ספרי קודש ונדפס קצת ליקוטים מהם בספר קטן ליקוטי קבלה מגאונים [דפוס ווארשי] יראה הרואה שאינו על דרך הקבלה האמורה בספר הזוהר וחבריו הנז' כלל, אבל הוא כפי המראה שראה אחד מהגאונים ראש לחכמי קבלתם אשר ממנו נמשכה קבלת הגאונים, וכמדומה כי קבלת רבי חמאי גאון בספר העיון וספר היחוד כפי הלשונות שהועתקו ממנו בספ"ר וזולתו היא ג"כ על דרך אחר קצת מקבלת שאר הגאונים ממה שנתגלה אליו ע"פ דרכו, וספר ברית מנוחה שחברו ג"כ חכם קדמון והעיד עליו האריז"ל שהוא ספר קדוש כמ"ש בריש ספר נגיד

ומצוה הוא מגיד חדשות מה שלא נמצא בשום ספרי קודש והוא מראה מחודשת נתגלית לאותו חכם, ויש בדפוס ספר מעין החכמה מיוחס למרע"ה והובאו דבריו בפרדס ובפלח הרימון ובהקדמת ספר עמק המלך ועוד זולתם, נראה שהוא מקובל בידי קדמונים לספר קדוש וכמדומה בעיני שחיבר בימי אחרוני הגאונים או סמוך להם מאחד קדוש שהשיג ברוח קדשו דרך המראה שנתגלית למשה רבינו ע"ה בנבואתו, כי חכם עדיף מנביא ויוכל להשיג בחכמתו ע"פ רוה"ק מה דאיתאמרא הלכה למשה מסיני כמ"ש בפ"ק דב"ב (י"ב.) וע' ברמב"ן לשם מובא בע"י שם, ותחילת הלשון שבספר ההוא כתוב ג"כ בספר העיון לר' חמאי גאון בקצתו שבדפוס בספר ליקוטי קבלה הנזכר גם בספר הקנה גדול [דף ל"ו ע"א], ובמדרש שמעון הצדיק המובא בפירוש הרמ"ב לספר יצירה פרק ב' משנה ג'] יש שם עוד קצת לשון מספר הנזכר ע"ש, ובפרדס [שער א'] ראיתי דר' חמאי גאון בספר העיון מביא ברייתא דשמעון הצדיק, ונראה דספר העיון זה היה לפני מחבר מעין החכמה ובדרכו דרך קצת ואע"פ שיש בו הרבה דברים נוספים ג"כ מה שנתחדש לו בצפייתו בעניינים הללו, כי צופי המרכבה ברוח הקודש הוא בדרך חכמה והשגת השכל אלא שהוא למעלה מהשגת שכל אנושי רק מה שנשפע בשכלו מלמעלה ברוה"ק ועי' רמב"ן ב"ב שם וכפי דרך התעסקות שכלו בענין ההשגה בנעלמות הללו על הדרך ההוא יתגלה לו כשיזכה בדרך הצפיי'

וספר רזיאל המיוחס לאדם הראשון חברו בעל הרוקח וכמ"ש בהקדמת הספר שהוא הי' חתום בו ושקיבל מעשה מרכבה מר"י החסיד שקיבל מאביו כו', ומלשון שקיבל כו' מבואר שהוא המחבר לא כמו שחשב בעל ההקדמה שהוא המעתיק, והרואה בפנים הספר בענייני המוסר שורש חסידות ויראת ד' כו' ימצא דברים ככתבן וכלשונם בספר הרוקח וכן ניכר מלשונו בכמה מקומות שהוא חברו, ומה שנתייחס שם איזה דברים לאדם הראשון ולנח היינו שהוא או רבותיו שמסרו לו חכמה השיגו ברוח קדשם דברים שנתגלו לאדה"ר ולנח, והרואה בתוכו יראה שדרך קבלתו משונה מקבלת הגאונים ושאר ספרים שזכרנו, והוא ענין מראה אחרת נתגלית לראש המדברים על דרך ההוא וכל ההולכים בעקבותיו ג"כ במרכבה ע"פ דרכו המושג להם, ובספר מצרף לחכמה מזכיר סודות התפלה כתב יד לבעל הרוקח ומזכיר שם שלשלת קבלתו עד הגאונים, ואין ספק בעיני דדרכי כונותיו בתפלה משונים בלשונם מסגנון לשון הכונות שזכרו הנמשכים אחר קבלת הרמב"ן, כי השגתו במעשי מרכבה שעל פיה עשה כונות התפלה על דרך היחוד הי' בסגנון אחר, וקבלת הרמב"ן ורבותיו ותלמידיו כמדומני שהיא ג"כ מראה מחודשת משונה מכל סגנון המראות שזכרנו ויסודה בנוי על ספר הבהיר לר' נחוניא בן

הקנה שהי' גלוי לפניהם ומביאו רמב"ן תדיר, ועפ"י דרכו התבוננו הם במרכבה והשיגו מה שהשיגו ע"י התגלות אלי' להם כפי עדות הרקנטי ושאר קדמונים וגילה להם חדשות בסגנון השגתם, והבאים אחריו הר"י גיקטלייא בעל שערי אורה ושאר ספרים והראב"ד המפרש ספר יצירה וה"ר אביגדור קרא בספר הקנה גדול וקטן דרכו ג"כ בדרכו עם עירוב קצת מדרך הגאונים בקבלתן ג"כ, ואעפ"י שכמדומה בעיני שהם זכו ג"כ לצפיי' מיוחדת כפי הנראה מתוך ספריהם מ"מ מעט חדשות דרך מראה וצפיי' מחודשת ימצא בם, ובעל ספר הקנה אע"פ שמביא תדיר ממה שגילו לו מלאכי עליון הרבה דברים מהם כתובים ומפורשים כלשונו ממש בספרים הקודמים לו וכבר נתרעם קצת עליו בזה בפרדס שער י"ב פרק ב', אבל באמת הקריאה מן הכתוב בספר דרך סיפור אינו נחשב לידיעה כלל בדברים הנעלמים הללו והוא בהיותו מעיין באותן הדברים בספרים ומעמיק במחשבתו בעניינים שם נגלו אליו מלאכי האלקים והראו לו הדברים דרך צפיי' וכתבן על שמם להודיע שנגלו לו דרך צפיי' ולא כתבן כמעתיק בעלמא, ואחריהם בא האריז"ל שראה כל המראות הנזכרים והוסיף משלו עניינים הרבה ומראות מחודשות נתגלו אליו, וכל המראות הללו הכל הולך אל מקום אחד לברר ענין היחוד האמיתי וכולם אמת וצדק, והרמ"ק ז"ל התאמץ לבאר כל דברי הזוהר ושאר ספרי קודש לרז"ל ולגאונים הכל על דרך קבלת הרמב"ן שהיתה מסורה בידו ובידי כל חכמי הקבלה מבני ספרד שלפניו, ואחריו האריז"ל ותלמידיו פירשו הכל עפ"י דרכו, ואע"פ שכולם מראות שונות מ"מ כל מראה יכולה להתפרש ע"ד סגנון לשון מראה אחרת ומתוך מראה זו עצמה יראה ג"כ מראה אחרת כמו שנתפרשו כל המראות שלהם במראה המרכבה שראה יחזקאל, ומרכבת יחזקאל ג"כ נראית מתוך המראה שראה מרע"ה וכתבה בתורה כמ"ש בפ"ק דתענית (ט'.) ליכא מידי בנביאים וכתובים דלא רמיזי באורייתא, כי כונת כל המראות ענין אחד להשיג דרך היחוד שאין עוד מלבדו לאמיתו, וכל כונות התפלה ושאר מצות שביארו הבאים אחר הרמב"ן ע"פ דרך קבלתו והאריז"ל והבאים אחריו ביארו ע"פ דרכו בענין אחר הכל הוא על ענין היחוד האמיתי, והזוכה להשיג זה אין נ"מ בדרך התבוננותו והשגתו כיון שבין כך ובין כך המכוון אחד להשגת יחודו ית' בזה וכל אחד משיג לפי דרך הראוי לו:

ואולם רוב המקובלים המתבוננים מתוך הכתוב בספרים לבד בלא התגלות דרך השגת רוח הקודש, מעולם לא צפו במרכבה ולא השיגו עניינה כלל, וכל כונותיהם בתפלה ובמצות לכוין ככתוב בספרים לא זו שאינו חיוב אלא שאין בו תועלת כלל, ואפשר שיהי' הפסדו מרובה משכרו אם אולי יכשל קצת בענף מענפי ההגשמה, וכל מי שאין

דעתו רחבה שלא לטעות ע"י עיונו בחכמה ההיא בלשונות הכתובים בספרים בהנשמת העניינים יתרחק מהסתכלות בספרים כאלה לגמרי, ובהקדמת ספר משנת חסידים מביא שראה בספר כתב יד הארץ הקדושה דמי שבילדי נכרים השפיק ומכחיש אמיתות דברים שאין מבין בשכלו יתרחק מלימוד הקבלה כמטחוי קשת שלא יכוה בגחלתה אבל אם יודע בעצמו שיאמין אמיתות הדברים ויתלה החסרון בו שאין מבינם אז חייב ללמדה, וכמ"ש הרח"ו בהקדמת עץ חיים דבדורות אלו מצוה ושמחה גדולה היא לפני הקב"ה שתתגלה זאת החכמה כו' ולא יחוש אם יטעה כו' ע"ש, והנה התנאי בזה שזכר לא הי' ראוי להזכירו כי לא דברה תורה במתים ומכחישי האמת המוסכם בפי כל חכמי ישראל ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי כ"ש אפיקורס שאין מאמין בדברי חכמים מה לו ולחכמה, והנה גם מרכבת יחזקאל אין מובן לשכל ואם יאמר שזה במראה הנבואה הנה גם כל דברי חכמי האמת בקבלה הם המראה לרוח הקודש, ואע"פ שיש חילוק גדול בין נבואה לרוח הקודש, כי מה שהוא ברוה"ק הוא השגה דרך חכמה כמו שנתבאר ומושגת יותר לשכל וכן הם כל דברי המקובלים מתנאים ואמוראים וגאונים ושאחריהם, נראה מתוכם אף למי שאין משיג אמיתות השגתם ניכר כמציץ בין החרכים כי יש בהם התגלות מרובה יותר לשכל ובדרך מבואר יותר לשכל ממראה המרכבה דיחזקאל וכ"ש בדברי האריז"ל שהאריך בביאור העניינים יותר, אבל מ"מ דברים המושגים במראה לצופה ברוח הקודש ודאי לא יובנו לשכל אנושי כפשטו, וכפי הנראה מדברי בעל הספר הנזכר שכתב על זה בהג"ה ויבכה על רוע מזגו ע"כ, נראה שלא דיבר באפיקורס ובלתי מאמין לגמרי כי אם יבכה על דרכיו ויכיר רשעו בזה הנה כבר שב מדרכו והוא מאמין, ואיזה רוע מזג יש לו עוד מעתה כי המכחיש ואין מאמין לא יבכה על בלתי האמינו כי האמונה הוא קבלת הלב הדבר אם הוא אמת או שקר ואי אפשר לשני הפכים ביחד, אבל כפי הנראה בעל ספר זה אזיל בשיטתי' בספר יושר לבב הנזכר לעיל שתפס הרבה מדברי האריז"ל דברים כפשטן, וכן הלכו בשיטה זו הרבה מחכמים האחרונים המתפארים בקבלה וחשבו לחכמים זולתם המתלוננים עליהם בזה וצועקים עליהם שאי אפשר להאמין דברים כאלו שהם מענפי ההגשמה ואע"פ שהודו שהאריז"ל אמת ודבריו אמת הם כיחשו באמונת הדברים ע"ד הפשט המושג שכל אנושי, ועל אנשים כאלה חשבו הם עליהם שמה שהשפיקו בילדי נכרים גרם להם זה, כי הרחקת ההגשמה בכל פרטיה שדקדק בה הרמב"ם וסייעתו לקחו דברים הרבה ג"כ מחכמי האומות הערביים המודים ביחוד הש"י כידוע, ואולם באמת דבר ד' בפיהם אמת כי חלילה לצייר גבול ומקום וכדומה מענפי ההגשמה בו ית', ואע"פ שכל דברי האריז"ל אמיתים כפשטן אצל צופי

המרכבה כמוהו כמו שנתבאר לעיל, אינם אמיתים כלל כפשטן המושג בשכל אנושי, והי' ראוי לו להזכיר התנאי הזה בלימודה שמי שהוא פתי מאמין לכל דבר כפשטי' יתרחק כו' בגחלתה, תחת מה שציוה להרחיק אותן שאין מאמינים דברים כפשטן אם אין כופרין בגוף הענין, וכל המקובלים האחרונים הבאים אחר הרמב"ן שלא השיגו לצפות במרכבה נזהרו עכ"פ מזה שלא להגשים והזהירו הרבה על זה:

ובפתיחת ספר כתר שם טוב לרש"ט ן' גאון בעל מגדל עוז לפרש סודות הרמב"ן על התורה [אשר נדפס מכבר הקדמת הספר בספר היכל ד' ד"ו ובסוף ספר ליקוטי קבלה הנזכר לעיל ועתה נדפס מחדש כולו בקובץ מאור ושמש דפוס ליוורנו] כי תחלת כל דבר הזהירונו רבותי להתרחק בדבור ובמחשבה מג' דברים שהם גשמות ורבוי ופירוד כו' ע"ש, וזה באמת מה שראוי להזהיר מאוד בתחלת העיון בדברי הקבלה, ומ"ש בעל משנת חסידים שלא יחוש אם יטעה, אם יהי' זה אמת באיזה טעות אחר אינו אמת בטעות ההגשמה שחטאו רב כנזכר לעיל, וכל מי שירא לנפשו מהנשמה יתרחק מהסתכלות בעניינים הללו לגמרי, אולם מי שבטוח בעצמו שלא יגשים שיאמין שכל זה מראה מושגת לצופי המרכבה כמראה יחזקאל שבידיעת זה כבר יחדל מלהגשים הנה הותר לו ההסתכלות בספרים ההם, אבל בתנאי שיזהר באזהרת חכמים במופלא ממך בל תדרוש כו', והיינו שלא יתבונן כלל בהשגת המראות דרך דרישה וחקירה כיון שהדבר מופלא ממנו רק יוכל לעסוק בהם דרך קריאה יידיעת הכתוב בלבד, ואין בזה חיוב כמ"ש בעל הספר משנת חסידים אף לא מצוה גמורה כמ"ש בשם הרח"ו, כי דברי הרח"ו הם על התגלות החכמה שאינו אלא על הגילוי לאמתה שזולת זה אין קרוי גילוי כלל וכמו שנתבאר למעלה, וכן מצאתי בהסכמת אחד קדוש על ספרי עץ חיים ופרי עץ חיים [מדפוס הא' בקארעץ] הרגיש קצת בזה, וכתב כי אין חשש פרסום החכמה למי שאין הגון לה בהדפסה לפי שלפניו יהיו הכל כדברי ספר החתום ולא יתגלה לו כלום, והיינו כי ידיעת הדברים ככתבן אין בהם התגלית כלום, ודברי הרח"ו הי' כלפי מה שראה בדורו פרסום ההתגלות בלב הרבה חכמי אמת בצפת ת"ו, כהרמ"ק שהעיד האר"י על גדולתו ודאי זכה להשגה גמורה ע"פ דרכו וכן הב"י שהי' לו מלאך מגיד נסתרות ועל כולם האריז"ל ותלמידיו, וחשב שכבר עת רצון לפניו לפרסם התגלות זה בלבות בני ישראל:

והידיעה באמת הוא מצות עשה מן התורה דוידעת היום וגו' כמו שנתבאר מי שיוכל לזכות לידיעה באמת אבל הקריאה בספרים אינה בכלל הזה כלל, אבל יראה שלשונן וקריאתן הוא בכלל מצות תלמוד תורה כמו הלומד בפרשת המרכבה ביחזקאל שהוא

ודאי קרוי עוסק בתורה אע"פ שאין מבין אלא פשט הסיפור ומפטירין במרכבה בשבועות אע"פ שאין אתנו יודע עד מה מסודותי' נחשב לקורא ועוסק בדברי הנביאים, ואמרו בפ"ק דע"ז (י"ט.) גם בנגלות התורה ליגרס אינש ואע"ג דלא ידע מה קאמר, והכי נמי בנסתרות כיון שהן דברי תורה ממש אע"פ שהוא אינו מבין הוא עסק בתורה, והאריז"ל הגיד על לשון הזוהר הקדוש שהוא מסוגל לנשמה ונראה הכונה שיועיל השגרת הלשון לבוא לידי השגה אמיתית, ובהקדמת ספר צל"ח על מסכת ברכות] מביא בשם חכם אחד כי ידיעת קבלה הכתובה בספר הוא על דרך ידיעת התינוק אותיות הא"ב שיועיל לו אח"כ כשילמדוהו עי"ז להבין בספרי' וכן ענייני הקבלה הנודעים הם רשומים ורמזים דוגמת אותיות הא"ב יועילו לנו לעתיד לדעת עי"ז האמת כשיוסר החומר המבדיל ע"ש, ואפשר שיהי' כן שיועיל ידיעות הללו הקודמות קצת ואע"פ שעל האמת אז לעתיד יתגלה ידיעת היחוד האמיתי שהוא שורש המכוון בחכמה זו אז לעין כל וראו כל בשר יחדיו בראיית שכלם השגת האמת לאמיתו כמות שהוא וכבר אמרנו שאין חילוק בדרך וסגנון המראה ובלתי ספק תהי' אז המראה היותר ברורה, מ"מ אפשר יהי' איזה תועלת בידיעות הללו אז לענין סגנון הראי', ואולם מן הצד הזה אין לנו להטיל שום חיוב לחובה או למצוה על האדם לעסוק בהם, ודי בזה בקריאה בספר הזוהר אשר הוא לרז"ל התנאים ואמוראים שיש בדבריהם ובלשונם קדושה יתירה הרבה מבדברי הבאים אחריהם אע"פ שג"כ דברו ברוח הקודש, ובענין הכונות במעשה המצות והתפלה יראה ודאי שאין ראוי כלל לכוין על דרך הכונה הכתובה בספרים באין מבין הדברים לאמיתן ומה בצע בזה ואיני מוצא בו סרך מצוה או תועלת, וכל זה לקורא בהם דרך קריאה בעלמא אבל הבא להתבונן בהם דרך הסברא בדרישה וחקירה הרי זה עובר על, אזהרת חכמים במופלא כו', ואע"פ שאמרנו שיש דרך המוסבר מעניני הסודות לכל לב מבין והוא בכלל מעשה בראשית שחקירתו מותרת ומצוה לכל חכם ומבין מדעתו ואינו מכלל סתרי תורה, זהו כשחוקר בנגלה לו לדעת חכמתו ית' במעשה בראשית ובבריאת נבראים מכירים יחודו, ובפרק אין דורשין (י"ג.) מפורש דמעשה בראשית ומעשה מרכבה הם ב' עניינים נפרדים וסבי דפומבדיתא היו בקיאים במעשה בראשית ולא במעשה מרכבה, כי אין שייכות לזה עם זה ואע"פ שהסברת ענייני המרכבה לאוזן שומעת הוא מכלל מעשה בראשית, מ"מ נזכר שם מרב יוסף שהי' בקי במעשה מרכבה ולא במעשה בראשית, כי יש שנשמתו משורש עליון נורא שלא יוכל להבין הסברת הדברים לענין השגת הנבראים מצד שהם נבראים כי הוא דבוק ביחוד האמיתי, ומי שהוא יודע במעשה מרכבה ובמעשה בראשית הוא יוכל להסביר ענייני המרכבה דרך הסברא ללב מבין בדרך השגת מעשה בראשית,

אבל מי שאינו משיג במרכבה והם מופלאים ומכוסים ממנו אם בא לחקור ולדרוש במרכבה הרי דורש במופלא ובמכוסה, וכבר העיד הרמב"ן כנזכר למעלה וכן שאר חכמי האמת כי אי אפשר להשיג בדרך הסברא, ורק מי שזכה להיות מצופי המרכבה הוא יוכל להסביר בדרך סברא אם הוא משיג במעשה בראשית ג"כ אבל לא להתבונן מעצמו בסברא בדברים מופלאים ממנו:

ולפיכך צריך להתרחק מחבורי' המסבירים ענייני הקבלה על דרך החקירה מלבם, וכמו אותן שעירבו בה דברים מחכמי הפילוספיאה כגון ספר נובלות חכמה שכבר הזהיר ממנו הרמ"ז כמ"ש בשמו בספר שם הגדולים, וכן לדעתי ראוי להתרחק מספר בית אלקים וספר שער השמים שחיבר ר"א כהן אירורו שסבר בזה סברות מלבו ומה שהוציא מדברי פילסופי האומות הקדמונים ורצה לאחדם עם חכמת הקבלה המושגת בנבואה ורוח הקודש, ובכלל שלא לעיין בספר שלא ידע שמחברו הי' צופה ברוח הקודש בעצמו בידיעת ענייני הסודות ההם לאמיתן או שקיבל איש מפי איש ממי שצפה במרכבה, כי זולת זה אי אפשר לעמוד על דברים המופלאים ומכוסים ומושגים רק ברוה"ק להסבירם בשכל, אמנם בחבורים המסבירים עניינים ההם לאוזן שומעת על דרך האמת המושג להם מעצמם בדרך הצפיי' או מקבלתם מפי יודעי האמת, מאחר שהדבר מוסבר ומובן יפה למתבונן בהם הרי זה בכלל מה שהורשית התבונן שהיא ציווי להתבונן בה, ומי שמשכיל ע"פ דרכם ג"כ בסחרים הכתובים בספרים לבעלי הסוד בדרך ההתבוננות המושגת לשכל הרי זה מצווה להתבונן בהם וכמו שנתבאר, וכן הוא צריך לכוין בתפלתו ובמעשה המצות דרך היחוד המוסבר לו על פי הכונות ההם, וכפי הנראה רוב או כל חכמי האמת שבאו אחר הרמב"ן שהפליגו בשבחה ובחובת העסק בה והכונות על פיה, אותן שלא ידעו אמיתותה מ"מ השיגו שמץ מנה בדרך ההבנה ללב בקבלתם רב מפי רב מהיודעים האמיתים ועפ"י אותו הדרך המובן להם התבוננו בה בינה ובכונותי', ועל הדרך הזה הוא מצוה וחובה וכמו שנתבאר שזה בכלל מעשה בראשית, ומ"מ חכמים הראשונים היו זהירים מאוד בגילוי זה ופרסומו ג"כ לפי שאמרו אין דורשין במעשה בראשית בשנים ג"כ, ולפיכך אע"פ שלא חשו לפרסם סתרי התורה שהם בעצמם הניחוהו בכתב מפני שאין בזה פרסום וגילוי כלל כמו שנתבאר למעלה מ"מ לענין גילוי הדברים על דרך המובן שכבר יש בהם התגלות לכל קורא בספר לא רצו לפרסמם:

ובדורות האחרונים התירו לעצמם לכתוב גם זה, ואע"פ שהכותב בספר כאלו דורש לאלפים מבני אדם וכן היו דורשים ברבים ג"כ מהסברת העניינים, ויראה שענין אין דורשין כו' שלמדוהו חכמים מלשון הכתוב שאל וגו' יחיד שואל וכו', היינו רק על ענין

השאלה והדרישה דרך משא ומתן כדרך דרושם אז שהמשא ומתן אסור בזה לשנים שלא יבואו לשאול מה למעלה כו' אבל שלא על דרך משא ומתן כאלו הכותבים בספרים או רב הדורש לפני המון תלמידיו וכולם שומעים ושותקים אינו בכלל איסור זה, ומאחר שחכמים גדולים נהגו היתר בזה יש לנו ללמד זכות עליהם על הדרך שאמרנו, אבל מה שקצת בני אדם נהגו היתר לעצמם לשאול ולדרוש בחבורה במשא ומתן בעניינים הללו של הסברת סתרי התורה ללב מבין יראה שאין להם על מה שיסמוכו, כי כל דברי רז"ל באיסורים שזכרו וכ"ש שלמדום מן המקרא הם חיים וקיימים לעד ולעולם, ואין לתלות היתרו בשינוי הזמנים, אבל שינוי הזמן הוא רק לענין פרסום הדברים מן השמים שהופיע רוחו ית' על הרבה בני אדם ונתן בלבם לדרוש ולכתוב בספר התבוננות העניינים שיהי' מובנים לכל חכם ומבין, אבל לא שישתנה דבר בענין האסור והמותר כלל וכמו שנתבאר למעלה, וכל הדברים הללו שביארנו בענין מעשה בראשית ומעשה מרכבה אמת וצדק ואין ספק בו, ואע"פ שנמצא בקצת חבורי המקובלים דברים מראים כפי מובנם הפשוט נגד מה שכתבנו מ"מ האמת הברור הוא מה שנתבאר בענין זה, וכל דברי רז"ל בתלמוד ומדרשות בספר הזוהר הקדוש ודברי חכמי האמת מתאימים כולם על האמת עם דברינו אלה, אלא שאין כאן המקום להאריך בדרוש הזה ובביאורם רק להזכיר מה שהוא חובת גברא לדעתי בענין ידיעות הללו ושהם לדעתי ב' מצות עשה מפורשות בתורה ראוי למנותם בענין המצות:

ובהקדמת הזוהר [י"ב סע"א] אחר שמנה מצות היחוד איתא, פקודא רביעאה למנדע דד' הוא האלקים כמ"ש וידעת וגו' כי ד' וגו' ולאתכללא שמא דאלקים בשמא דד' למנדע דאינון חד ולית בהו פרודא כו', פירוש כי שם אלקים פירושו בעל הכחות כולם ר"ל כחות הטבעיים וכידוע דשם אלקים בגימט' הטבע והוא המנהיג כחות הטבעים ע' בתשו' ח"צ [סי' י"ח], ושם הוי' הוא שם העצם הרומז למה שהי' עד שלא נברא העולם והוה משנברא העולם ויהי' לאחר שיתבטלו העולמות שזהו היחוד האמיתי, וצריך לדעת דכולא חד שגם הנהגה הטבעית שאין בה התגלות זה היחוד האמיתי דשם הוי' המבריח מן הקצה עד הקצה מ"מ אינה דבר נפרד כלל דלית בהו פירודא, ושם [ב'] איתא וכד ינדע בר נש דכולי חד ולא ישוי פירודא אפי' ההיא סט"א יסתלק מעל עלמא כו', מתבאר שידיעת זה הוא היחוד אמיתי שאין עוד מלבדו ממש כנזכר למעלה דבזה סטרא אחרא מסתלק מעלמא שאין מקום לסט"א ורע כלל למי שהוא דבוק ביחוד האמתי וכמובן למשכיל, ומתבאר מה שאמרנו דוידעת וגו' הוא מצות עשה על הידיעה האמיתית בענין היחוד מוספת על מצות היחוד דשמע ישראל:

וברע"מ [פרשת וארא כ"ה א'] איתא וידעתם כי אני ד' אלקיכם פקודא דא קדמאה דכל פקודין כו' למנדע לי' לקוב"ה בכללא דאית שליטא עילאה דאיהו רבון עלמא וברא עלמין כולהו כו' ולסוף מ' שנין דקא אשתד כו' כדין אוליף לון באורח פרט הה"ד וידעת היום וגו' היום דוקא מה דלא הוה רשו מקדמת דנא כי ד' הוא האלקים דא באורח פרט ובמלה דא כמה רזין וסתרין אית בי' ודא וההוא דקדמיתא כולא מלא חדא דא בכלל ודא בפרט ע"כ, הנה מבואר מה שכתבתי דענין מצות וידעת היא הידיעה בפרטות ובדרך הרז וסתרי תורה, וגם מה שדקדקנו במלת היום שאין זה מצוה כוללת ככל המצות מפורש ג"כ בזה כן, והם פירשו כפשטי' היום לאחר שהשתדלו מ' שנה בתורה ומצות, והן הם דברי הרמב"ם שלא לטייל בפרדס אלא אחר שמילא כריסו בשר ויין מנגלות התורה והמצות, והם אמרו שמצוה זו הוא פרט של מצות וידעתם הקודמת ואותה מצוה דוידעתם לא מנוה שום מוני המצות, ונראה שהוא בכלל מצות אנכי שעניינה אמונת שיש שליט ובורא וכן הוא מפורש [שם ב'] מלה קדמאה איהי אנכי כו' היא דפיקודא קדמאה למנדע לי' בכללא כו' דאית אלקא שליטא כו', וע"ש סיים דבכלל אנכי נרמז גם הידיעה בפרט בגין דכתיב ד' אלקיך דא פרט, ורצה לומר ממלת אלקיך לשון יחיד, דבקרא קמא כתיב ד' אלקיכם לשון רבים והידיעה בדרך כלל הכל שוים בו, אבל הידיעה בפרט אין השגת כל אחד שוה וכל אחד משיג כפי מה שהוא, וכן קרא דוידעת וגו' נאמר בלשון יחיד מטעם זה, אבל נראה דמ"מ אין בכלל מצות אנכי ב' הידיעות בכלל ובפרט שהרי כבר אמר שההשגה דרך פרט לית רשו להשיג אלא אחר מ' שנה והוא בכלל סתרי התורה, וכן איתא [בפ' בהר קי"א ב'] בזמנא דידע לי' בר נש באורח פרט כדין איקרי בן רחימא דילי' כבן דחפיש בגניזו בכל רזין דביתי' ע"כ, ומלשון כבן דחפיש מבואר דאין רצונו לומר שנעשה כבן והותר לו אח"כ לחפוש בכיון אלא שבידיעה זו הוא נקרא בן שדומה בזה לבן דחפיש כו', ומבואר דהידיעה בדרך פרט הוא ידיעת סתרי התורה, רק לפי שבעת מתן תורה דשמעו אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שהגיעו אז למדריגת הנבואה ודאי השיגו אז באותו שעה לבד ההשגה דרך פרט בכל סתרי המרכבה הגלויים לנביאים כל אחד כפי מדריגתו ולפיכך נאמר ד' אלקיך, אבל המצוה הקבועה לדורות במצוה זו דאנכי שלא נאמר בה היום ומסורה לכל אחד הוא הידיעה בדרך הכלל שעל זה באה עיקר מצוה זו:

והנה בכאן אמרו שמצות וידעת וגו' והוא פירוש ופרט למצות אנכי ובהקדמה אמרו שהוא בידיעת היחוד ושניהם אמת והכל אחד, דידיעת אמיתת מציאותו ושליטתו דרך פרט הוא ידיעת היחוד האמיתי שאין פירוד כלל רק שבהקדמה שם לא נזכר כלל מצות

הידיעה דרך כלל, ושם [י"א רע"ב] איתא פקודא קדמאה דכולא יראת ד' ומייתי קרא דיראת ד' ראשית דעת, וברעיא מהימנא שם הרגיש ג"כ מקרא זה ואמר ואי תימא הא כתיב יראת ד' ראשית דעת תירוצא דא באורח פרט כו', ור"ל דהיראה היא ראשית רק לענין הידיעה הפרטית שאי אפשר ליכנס לה בלא יראת ד' הקודמת וכמו שנתבאר למעלה, אבל היראה צריך שתקדם לה הידיעה הכללית והוא מבואר שאם לא ידע דאית רבון ושליט ממי ייירא, ונראה דרשב"י בהקדמה שם סבור כדעת בה"ג ורמב"ן דהידיעה הכללית באמונת מציאתו ית' אין למנותה מצוה כלל, והם מדרשות חלוקים במחלוקת רמב"ם ובה"ג, ועכ"פ במצות וידעת וגו' אין מחלוקת שהיא מצות הידיעה באמיתת מציאותו ויחודו ית' בהתבוננות בסתרי התורה וכמו שנתבאר:

ודע דבה"ג לא מנה מצות שמע ישראל על היחוד, וכתב הרשב"ץ בזוהר הרקיע [אות י"ב] שדעתו דגם זה אמונה כללית כמצות אנכי אבל הנכנס במצוה זו הוא מצות ק"ש ע"ש, וכן הוא בספר יראים ההולך בעקבות בה"ג [סי' י"ג] מנה פסוק שמע ישראל ציווי על מצות ק"ש, ונראה דגם להרמב"ם קיים מצוה זו בקריאת פסוק שמע שמקבל עליו אמונת יחודו ית' באמת, ואע"פ שמנאו בספר החינוך מן המצות התמידות היינו שלא להאמין היפך זה אבל קיום המצוה להאמין ביחודו אין לה זמן קבוע וכמו שכתבתי ג"כ בסימן א' לענין מצות אנכי וממה שנקבע במצות ק"ש קריאת פסוק זה בבוקר ובערב למדנו שקבעה התורה חובה קבלת היחוד הזה בוקר וערב, וזה הוא מכלל מצות הק"ש ושצריך לכוין בפסוק אחד עכ"פ (ברכות י"ג:) לפי שעיקר היחוד בלב, אלא שמ"מ מאחר שגוף אמונת היחוד היא אמונה בפני עצמה הרמב"ם לפי דרכו שמנה אמונות הכוללות ג"כ מצות עשה מנה גם זו מצות עשה בפני עצמה, ובהקדמת הזוהר שם שלא מנה אנכי מצות עשה כמו שנתבאר כשמנה שם [י"ב א'] מצות היחוד אע"פ שפתח למנדע כו' על הידיעה והאמונה מ"מ סיים ולייחדא לי' בכל יומא כו' בשית תיבין דשמע ישראל כו' מבואר דהוא מצות ק"ש וקריאת הפסוק כדברי בה"ג, ומ"ש למינדע וכו' ושליטא בעלמא נראה שכלל מצות אנכי וידיעת שיש אלו"ק ושליט הוא בכלל מצות היחוד ומצות שמע ישראל שצריך לייחדו בכל יום, שבכלל היחוד הוא ממילא אמונת מציאותו והשגחתו ג"כ ושצריך זה לזכור פעמיים בכל יום תמיד בוקר וערב וזה כדברי ספר יראים שזכרנו בסי' א' לענין אזהרת לא תשכח:

וענין מצות שאל נא וגו' שחדשנוה על ידיעת מעשה בראשית מצאתי לו ג"כ סמך בזוהר חדש פ' בראשית בסתרי אותיות [דפוס זולצבאך דף ח' סע"ג] ראשיתא דכולא למיליף מהימנותא דיחודא דקב"ה כו' דהא לא אתא בר נש לעלמא אלא למיליף ולמנדע למארי'

כו' ועל דא אתרשים בדיוקנין דבראשית דאתחזי למשאל ולמינדע דכתיב כי שאל נא וגו' ודא היא שאלתא קמייתא לאשתמודע בר נש למארי' דדא איהו ראשיתא דכולא ע"כ, ולשון זה מורה כמו שכתבתי דכי שאל נא הוא ציווי להתבונן במעשה בראשית לאשתמודע למארי' דרך לימוד וידיעה באמיתת היחוד לא באמונה כללית בעלמא, וקרא זה ראשיתא דכולא לפי שגם זה ביאור למצות אנכי קצת באורח פרט שהיא ראשיתא דכלא כנזכר למעלה:

ומצאתי בפסיקתא זוטרתי [פ' ואתחנן דף ס"ז ע"ד] על פסוק זה כתב שהוא מצוה על ישראל להבין ולהשכיל שהקב"ה יכול להושיעם ולקבצם מן האומות כשם שעשה לאבותינו במצרים כו' ע"ש, הנה כתב בביאור שמקרא זה מצוה מיוחדת אלא שפירשה לענין אחר, אבל אנו אין לנו בפירוש המקראות בציווי התורה אלא המקובל בידינו מפי רז"ל ואפי' יהי' נגד המשמעות הפשוט, וכבר זכרנו מדברי רז"ל בחגיגה שפירשו משמעות המקרא על החקירה במעשה בראשית, והמצוה שזכר אם עיקר כונתה על האמונה בביאת משיח וגאולה העתידה שעשאו רמב"ם מעיקרי התורה אבל לא מנה בו מצוה מיוחדת, הנה במקרא זה לא נמצא זכר מזה ואין טעם לסמכו על מקרא זה כלל, ואם יהי' אמונה זו מצוה מיוחדת נראה לי שיש למנותה מלשון הכתוב סוף פרשת האזינו אחר השירה א' שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום וגו', וזה מצות עשה לשום לב לעדות השירה ושימת לב זה הוא מה שהעיד לנו הש"י מכל ענייני הגליות והצרות העוברות עלינו ושסוף הכל דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו והוא בביאת המשיח וזה מצוה מבוארת על אמונה זו, ומיהו יראה שאין עיקרה על דבר זה לבד רק על כל ענייני השירה כולה, וזה טעם לשון שימת לב שיתבונן איך כל הכתוב בשירה מתקיים והולך והוא ההתבוננות ג"כ בענייני הצרות והגליות איך דבר ד' יקום ובזה יתחזק באמונתו ועשיית מצותיו, וכן מבוארת ענין מצוה זו על הדרך הזה למעלה בפרשת וילך שנאמר ועתה כתבו וגו' ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהי' וגו' והי' כי תמצאן אותו וגו' וענתה השירה הזאת לפניו לעד וגו' כי ידעתי את יצרו וגו', והנה מאמר כתבו נמנה אצל מוני המצות מצות עשה מיוחדת על כתיבת ספר תורה, אבל מ"ש ולמדה וגו' הוא ציווי מיוחד לא נמנה אצלם לא ידעתי לו טעם, וכפי הנראה הי' ראוי למנות זה מצוה מיוחדת על לימוד שירה זו לכל אחד מישראל אלא לפי שלא נקבע לו זמן אפשר שיהי' די בפעם אחד כל ימי חיו ועכ"פ די בקריאת הפרשה פעם אחד בשנה כתיקון חכמים, אבל עכ"פ יהי' קריאת פרשה זו מצות עשה דאורייתא והנה בה מבואר שיהי' לעד בעת הצרות שכבר ידע הש"י הכל קודם ושהכל בהשגחתו

ויתחזק בזה באמונת הש"י, והמצוה דשם הוא על הלימוד בפה ולשום בפיהם, וחזר וציוה על השימה בלב וההתבוננות בענין השירה איך כל ענייני' נתקיימו הכל, אבל מ"מ בכלל המצוה ג"כ האמונה בקיום כולה ויהי' המצוה ע"ד שימת לב וההבנה מתוך מה שכבר נתקיים ממנה שכך עתידה להתקיים כולה, והוא על הדרך שביאר בעל הפסיקתא להאמין בזה ע"ד ההשכל וההבנה, ושם זכר ג"כ זכור ימות עולם וגו' שאל אביך ויגדך וגו' ימצאהו בארץ מדבר וגו' מן הישועות הקודמות והשגחתו ית' מאז שמזה נאמין ג"כ בישועה העתידה, ויראה שמאמר זכור ימות וגו' שבא בלשון ציווי יהי' מצוה מיוחדת על הענין הזה להתבונן בחסדי הש"י עמנו וימות עולם ובכל דור ודור, וגם המצוה הזו אי אפשר לכללה במאמר כי שאל נא וגו' שהרי לא זכר שם אלא מתן תורה ויציאת מצרים, ועל זכירת ב' עניינים הללו באו ב' מצות מיוחדות יתבארו במקומם ובשערי תשובה לרבינו יונה שער ג' סי' י"ז כתב שזכרון חסדיו וההתבונן בהם הוא מצות עשה שנא' [דברים ח'] וזכרת את כל הדרך וגו' ואמר וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר וגו':

והנה מאמר וידעת וגו' מנאוהו סמ"ג וסמ"ק מצות עשה לצדק דיניו ית' וכמו שיתבאר בסי', ומאמר וזכרת וגו' לא נזכר בו אלא ענין המן וסיים בו למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו וגו', נראה שעיקר זכירה זו היא ג"כ על ענין זה לדעת שהש"י הוא הזן ומפרנס וזה מצוה בפני עצמה, ואולי לרמב"ם וסייעתו יהי' זה מכלל מצות אנכי שעניינו אמונת ההשגחה וכמו שכתבתי בסי' א' שדאגת הפרנסה הוא מקטני אמנה שגם זה מכלל מצות אמונת השגחתו, אך לבה"ג ורמב"ן ודאי ראוי למנות זה מצוה בפ"ע, וגם לרמב"ם אנכי הוא ציווי האמונה בכלל וזה פרטית וגם אין המצוה האמונה רק הזכירה ממה שהי' במדבר שזה ענין פרטי ולא ידעתי למה לא מנו זה מצות עשה כפשטי' ודחוק לפרשו ציווי לאותו דור לבד על דרך שנסתפק הרמב"ן בהוספותיו למצות עשין מצוה ז' על זכירת הקצפת דור המדבר, שאינו במשמע מן המקראות שלפניו ושלאחריו בציווי שמירת כל המצות שהם ציוויים כוללים, וגם מן הספק אין לנו לפטור ממצות עשה, וראוי לשים על לב זכירת מצוה זו אלא שהואיל ולא נקבע לה זמן אפשר יוצאים בקריאת פרשת המן בתורה פעם אחת בשנה, ובלבד שישים לב לדעת מזה כי לא על הלחם וגו' ושרק הש"י הוא המחי' את האדם, ובסי' א' ביארנו שזה מצות אמונת הבטחון בו ית', אך מצות התבוננות חסדיו דרך כלל הוא במאמר זכור וגו' שציוה לזכור חסדיו ית' בכל דור ודור מימות עולם ולשאול ולחקור על זה מהאבות מחסדים שנעשו עמהם, ומצינו במקום אחר מצוה ג"כ על ידיעת יסוריו ית' לעוברי רצונו בדורות הקודמים, שנא' [דברים י"א] וידעתם היום וגו' את מוסר ד' וגו' וזרועו הנטוי' וגו' אשר עשה בתוך מצרים וגו' ואשר

עשה לחיל מצרים וגו' ואשר עשה לכם וגו' ואשר עשה לדתן ואבירם וגו', ומיהו אפשר שזה מצוה לאותו דור בלבד כמשמעות לשון תחלת המקרא וידעתם היום כי לא את בניכם וגו' וכן מה שסיים אח"כ כי עיניכם הרואות וגו' למען תחזקו ובאתם וגו', ולדורות אפשר יהי' זה בכלל מצות שימת לב אל דברי השירה ששם נזכר עונשי הש"י לעוברי רצונו, והנכון שזה בכלל מצות אמונת השכר ועונש שזכרנו בסי' א' שהיא מצוה מיוחדת לדעתי מקרא דוידעת וגו' ומשלם לשונאיו וגו' ואעפ"י שלא פירש שם דרך ההתבוננות מן הקודם ומה שכבר קרה, אמנם מצות זכור וגו' אינה בהתבוננות השכר לעושי מצותיו רק בהתבוננות חסדיו עם ישראל ביחוד שבחר בהם לו לחלקו והרבה להטיב עמהם בפרט, וזה ההתבוננות מצוה מיוחדת במאמר זה ואין לו ענין למאמר שאל נא וגו' שלא נזכר שם מזה וכמו שנתבאר:

והנה נתגלגלו בהמשך הדברים כאן זכרון כמה מצות שלא מנאם הרמב"ם ובא זכרונם כאן אגב גררא, ונראה שב' מצות הללו של זכירת חסדיו ית' עמנו ואמונה בלב לגאולה העתידה אנו יוצאים במה שאנו מזכירים דברים הללו בברכת ק"ש שלאחרי' ביום ובלילה ובתפלת י"ח, ואנשי כנה"ג שתקנו לנו תפלות וברכות בחכמה ותבונה סדרו מעשיהם להזכיר בכלל דבריהם כל עיקרי האמונה והידיעות שציותה תורה על האדם לדעת ולהאמין ולזכרם, ובזה יצא ידי חובת הרבה מצות דאורייתא ובלבד שיהיו פיו ולבו שוין בכונת מה שהוא אומר, ועי' אוהב משפט לרשב"ץ בפרקיו שהקדים פרק י'] כתב כי במצות היחוד הוא להאמין כי אז יהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ד' לעבדו שכם אחד ואז יהי' ד' אחד ושמו אחד, וע"ש עפ"י דרכו שאין ראוי למנות עיקר האמונה נראה שזהו עיקר כונת מצות היחוד וזהו מה שהכריחו לכך ע"ש, ואין זה נכון ולשון הרמב"ם אינו כן ואינו במשמע לשון הכתוב דשמע ישראל וגו' כלל דפשוטו על היחוד בהווה לא בעתיד וכאמור:

סליק **ספר הזכרונות** מעצם הכתי"ק בסייעתא דשמיא: